

Západočeská univerzita v Plzni

Fakulta právnická

Katedra pracovního práva a práva sociálního zabezpečení

DIPLOMOVÁ PRÁCE

System sociálních služeb a nároky fyzických osob

Dominika Röslerová

Plzeň

2020

ZÁPADOČESKÁ UNIVERZITA V PLZNI

Fakulta právnická

Akademický rok: 2019/2020

ZADÁNÍ DIPLOMOVÉ PRÁCE

(projektu, uměleckého díla, uměleckého výkonu)

Jméno a příjmení: **Dominika RÖSLEROVÁ**
Osobní číslo: **R15M0251P**
Studijní program: **M6805 Právo a právní věda**
Studijní obor: **Právo**
Téma práce: **Systém sociálních služeb a nároky fyzických osob**
Zadávací katedra: **Katedra pracovního práva a práva sociálního zabezpečení**

Zásady pro vypracování

1. Úvod
2. Pojem, druhy a formy poskytování sociálních služeb
3. Zřizovatelé a poskytovatelé sociálních služeb
4. Pracovníci v sociálních službách
5. Uživatelé sociálních služeb
6. Financování sociálních služeb
7. Závěr

Rozsah diplomové práce:
Rozsah grafických prací:
Forma zpracování diplomové práce: **tištěná**

Seznam doporučené literatury:

- KOLDINSKÁ, Kristina; TRÖSTER, Petr. Právo sociálního zabezpečení. 7. podstatně přepracované vydání. Praha: C.H. Beck, 2018. ISBN 978-80-7400-692-0
- MATOUŠEK, Oldřich. Sociální služby: legislativa, ekonomika, plánování, hodnocení. 2. aktualiz. vydání. Praha: Portál, 2011. ISBN 978-80-262-0041-3
- ČÁMSKÝ, Pavel; SEMBDNER, Jan; KRUTILOVÁ, Dagmar. Sociální služby v ČR v teorii a praxi. Praha: Portál, 2011. ISBN 978-80-262-0027-7
- Sociální služby. Tábor: Asociace poskytovatelů sociálních služeb ČR, 2016. ISBN 978-80-906320-4-2
- JANEČKOVÁ, Eva; ČIBEROVÁ, Hana; MACH, Petr. Průvodce systémem poskytování sociálních služeb: řešení základních problémů poskytování sociálních služeb, vzory používaných formulářů, náležitosti smlouvy. Olomouc: ANAG, 2016. ISBN 978-80-7554-009-6
- DOHNALOVÁ, Marie; PRŮŠA, Ladislav. Sociální ekonomika. Praha: Wolters Kluwer ČR, 2011. ISBN 978-80-7357-573-1
- Zákon č. 108/2006 Sb., o sociálních službách
- Vyhláška č. 505/2006 Sb., kterou se provádí některá ustanovení zákona o sociálních službách
- Zákon č. 109/2006 Sb., kterým se mění některé zákony v souvislosti s přijetím zákona o sociálních službách
- Nařízení Evropského parlamentu a Rady (ES) č. 883/2004 ze dne 29. dubna 2004 o koordinaci systémů sociálního zabezpečení, v platném znění.
- Nařízení Evropského parlamentu a Rady (ES) č. 987/2009 ze dne 16. září 2009, kterým se stanoví prováděcí pravidla k nařízení (ES) č. 883/2004 o koordinaci systémů sociálního zabezpečení, v platném znění

Vedoucí diplomové práce:

Bc. et Mgr. Ilona Kostadinová
Fakulta právnická

Datum zadání diplomové práce:

4. února 2019

Termín odevzdání diplomové práce:

31. března 2020

Doc. JUDr. Jan Pauly, CSc.
děkan

Doc. JUDr. Jarmila Pavlátová, CSc.
vedoucí katedry

V Plzni dne 27. září 2019

Prohlášení

Prohlašuji, že jsem diplomovou práci vypracovala samostatně, a že jsem vyznačila prameny, z nichž jsem čerpala způsobem ve vědecké práci obvyklým.

V Plzni dne

.....

Dominika Röslerová

Poděkování

Chtěla bych poděkovat vedoucí diplomové práce Bc. et Mgr. Iloně Kostadinovové za vedení této práce, za její odborné rady a čas, který mi věnovala. Dále chci poděkovat mé rodině a nejbližším za podporu poskytovanou během celého studia.

Obsah

1. Úvod	1
2. Pojem, druhy a formy poskytování sociálních služeb	3
2.1. Pojem sociální služba.....	3
2.2. Druhy sociálních služeb.....	4
2.2.1. Sociální poradenství.....	4
2.2.2. Služby sociální péče.....	5
2.2.3. Služby sociální prevence.....	9
2.3. Formy poskytování sociálních služeb	14
3. Zřizovatelé a poskytovatelé sociálních služeb.....	15
3.1. Pojmy	15
3.2. Oprávnění k poskytování sociálních služeb	15
3.3. Povinnosti poskytovatele sociálních služeb	19
3.4. Inspekce poskytování sociálních služeb.....	21
4. Pracovníci v sociálních službách	23
4.1. Předpoklady pro výkon povolání sociálního pracovníka	24
4.2. Předpoklady pro výkon dalších činností v sociálních službách	25
4.3. Vzdělávání zaměstnanců v sociálních službách.....	26
4.4. Mlčenlivost	28
5. Uživatelé sociálních služeb.....	30
5.1. Příspěvek na péči	30
5.2. Smlouva o poskytování sociálních služeb	36
6. Financování sociálních služeb	42
6.1. Financování sociálních služeb formou dotací	42
6.2. Systém úhrad.....	45
7. Závěr.....	52
Seznam použitých pramenů	
Právní předpisy	
Odborná literatura	
Elektronické zdroje	
Seznam zkratk	
Resumé	

1. Úvod

Zákon. 108/2006 Sb., o sociálních službách přinesl s účinností od roku 2007 komplexní úpravu oblasti poskytování sociálních služeb, která mimo jiné znamenala krok k deinstitucionalizaci sociálních služeb, více podporuje aktivní zapojení osob při řešení jejich nepříznivé sociální situace a zrovnoprávnila státní a nestátní poskytovatele sociálních služeb.

V mé diplomové práci bych chtěla čtenářům představit přehled systému sociálních služeb a blíže rozebrat některé klíčové instituty.

V kapitole „Pojem, druhy a formy poskytování sociálních služeb“ definuji sociální služby a doplňuji tuto definici základními zásadami poskytování sociálních služeb, které prostupují celým systémem sociálních služeb.

Dále vyjmenovávám a krátce charakterizuji jednotlivé druhy sociálních služeb a na konci kapitoly ještě rozdělují formy jejich poskytování.

Kapitola „Zřizovatelé sociálních služeb“ krátce vymezí tyto dva pojmy a pak se zabývá zejména oprávněním k poskytování sociálních služeb, řízením o registraci a více rozvádím i povinnosti poskytovatele a provádění kontrol ze strany inspekce sociálních služeb.

Kapitola „Pracovníci v sociálních službách“ obsahuje několik skupin zaměstnanců v sociálních službách a u těchto skupin uvádím předpoklady pro výkon těchto povolání, zejména jejich rozdílné požadavky na odbornou způsobilost, a také se věnuji tomu, jaké jsou kladeny požadavky na další průběžné vzdělávání těchto zaměstnanců. Poslední podkapitola rozbírá povinnost mlčenlivosti, která se vztahuje na všechny zaměstnance v oblasti poskytování sociálních služeb.

V kapitole „Uživatelé sociálních služeb“ nejprve krátce definuji pojem uživatel a pak podrobně rozebírám příspěvek na péči, nárok na něj, nárok na jeho výplatu a řízení o tomto příspěvku.

S tím souvisí problematika posuzování míry závislosti osoby, která je vyjádřena jednotlivými stupni závislosti. Také zmiňuji případy, kdy může dojít k přechodu nároku na výplatu příspěvku na péči, a případy, kdy nárok na příspěvek zaniká.

Další podkapitola se věnuje smlouvě o poskytování sociálních služeb. Zde podrobněji rozbírám požadavky na obsah a formu této smlouvy a také povinnost poskytovatele smlouvu se zájemce uzavřít.

Vzhledem k tomu, že se smlouva řídí občanským zákoníkem, jsou do jejího uzavírání promítnuty zásady občanského práva, zejména rovnost a dobrovolnost při právním jednání.

Smlouva také znamenala velký průlom v přechodu k aktivnímu klientství, spolu se způsobem, jak je koncipován příspěvek na péči. Toto zvyšuje nároky na poskytovatele sociálních služeb. Dále u smlouvy rozvádím způsoby jejího ukončení.

V kapitole „Financování sociálních služeb“ se věnuji dvěma celkům. Prvním jsou dotace jako hlavní zdroj příjmů pro financování sociálních služeb a je jich hned několik typů.

Druhou podkapitolou jsou pak úhrady klientů. Zde rozdělují služby podle toho, zda se hradí nebo jsou bez úhrad, dále zmiňuji ochranu příjmů klientů u úhrady pobytových služeb, omezení výše úhrad v prováděcím předpisu a kapitolu zakončují částí věnující se fakultativním činnostem v sociálních službách a jejich úhradám.

2. Pojem, druhy a formy poskytování sociálních služeb

2.1. Pojem sociální služba

Legální definici nám nabízí § 3 zákona o sociálních službách (dále jako ZSS), podle něhož se sociální službou rozumí „činnost nebo soubor činností podle tohoto zákona zajišťujících pomoc a podporu osobám za účelem sociálního začlenění nebo prevence sociálního vyloučení“.¹

Už v § 1 ZSS je vyjádřeno, že se nejedná o pomoc každé osobě, je zde kritérium nepříznivé sociální situace, kterou z důvodů vymezených v § 3 písm. b) ZSS fyzická osoba nezvládá sama řešit.

U všech druhů sociálních služeb je pak v konkrétních ustanoveních alespoň základně popsána nepříznivá sociální situace, v níž daná služba intervenuje.² Je tak obecně vymezeno, pro koho je služba určena.

Cílovými skupinami sociálních služeb budou zejména senioři, osoby s duševním nebo zdravotním postižením, osoby bez domova, osoby závislé na návykových látkách a další skupiny.

Blíže vymezuje okruh osob oprávněných k tomu, aby jim byly poskytovány sociální služby už § 4 ZSS, kde uvádí osoby s trvalým pobytem na území ČR, osoby s uděleným azylem, občany členských států EU a jejich rodinné příslušníky a cizince s povolením k dlouhodobému pobytu delšímu než tři měsíce.

Definici doplňují základní zásady poskytování těchto služeb obsažené v ustanovení § 2 ZSS, které charakterizují celý systém sociálních služeb.

Na prvním místě je dostupnost sociálního poradenství, aby byly každé osobě, která se ocitne v nepříznivé sociální situaci, poskytnuty relevantní informace směřující k samostatnému vyřešení situace.

Pokud informace samy o sobě nepostačují, přijde na řadu využití sociální služby. Služby by měly být individualizované, podle potřeb konkrétních osob, a měly by podpořit zejména aktivitu a rozvoj samostatnosti klientů, aby nedošlo k setrvání, nebo dokonce prohloubení nepříznivé sociální situace, a mělo by být posilováno sociální začleňování klienta.

¹ § 3 zákona č. 108/2006 Sb., o sociálních službách

² JANEČKOVÁ, Eva; ČIBEROVÁ, Hana; MACH, Petr. Průvodce systémem poskytování sociálních služeb: řešení základních problémů poskytování sociálních služeb, vzory používaných formulářů, náležitosti smlouvy. Olomouc: ANAG, 2016. s. 14. ISBN 978-80-7554-009-6.

Při poskytování sociálních služeb se dbá na zájem klienta, na náležitou kvalitu poskytování a na současné důsledné dodržování lidských práv a základních svobod a zachování důstojnosti člověka.³ Vzhledem k tomu, že zákon stanovuje smluvní princip pro poskytování sociálních služeb, patří sem i důraz na dobrovolnost a rovnoprávnost při sjednávání smlouvy o poskytování sociálních služeb.⁴

2.2. Druhy sociálních služeb

Zákon o sociálních službách definuje celkem 33 druhů sociálních služeb a použitý výčet je taxativní.⁵

U každé služby zákon stanoví tzv. základní činnosti při poskytování sociálních služeb, které je pak tato služba povinna klientovi vždy zajistit. Pro tyto základní činnosti je pak stanoven rozsah úkonů, které se v jejich rámci u jednotlivých druhů služeb poskytují, a to ve vyhlášce č. 505/2006 Sb., kterou se provádějí některá ustanovení zákona o sociálních službách (dále jako prováděcí vyhláška), na kterou odkazuje § 35 ZSS ve druhém odstavci.

Zákon umožňuje také fakultativní poskytování dalších činností nad rámec stanovených základních činností.⁶

Zákon rozlišuje tyto základní druhy sociálních služeb: sociální poradenství, služby sociální péče a služby sociální prevence.⁷

2.2.1. Sociální poradenství

Sociální poradenství může být základní nebo odborné. **Základní** poradenství „poskytuje osobám potřebné informace přispívající k řešení jejich nepříznivé sociální situace“ a poskytovatel sociální služby je vždy povinen tuto činnost zajistit, protože jde o základní činnost při poskytování jakékoli sociální

³ KOLDINSKÁ, Kristina; TRÖSTER, Petr. Právo sociálního zabezpečení. 7., podstatně přepracované vydání. Praha: C.H. Beck, 2018. s. 265. ISBN 978-80-7400-692-0.

⁴ ČÁMSKÝ, Pavel; SEMBDNER, Jan; KRUTILOVÁ, Dagmar. Sociální služby v ČR v teorii a praxi. Praha: Portál, 2011. s. 17. ISBN 978-80-262-0027-7.

⁵ GREGOROVÁ, Zdeňka; GALVAS, Milan; KOMENDOVÁ, Jana; STRÁNSKÝ, Jaroslav; ČERNÁ, Jitka. Právo sociálního zabezpečení České republiky a Evropské unie. Brno: Masarykova univerzita, 2018. s. 241. ISBN 978-80-210-8842-9.

⁶ § 35 zákona č. 108/2006 Sb., o sociálních službách

⁷ § 32 zákona č. 108/2006 Sb.

služby.⁸ Buď poskytovatel klienta informuje o službách, které může poskytnout sám, nebo odkáže na vhodného poskytovatele.⁹

Odborné sociální poradenství se pak zaměřuje na specifické potřeby jednotlivých okruhů sociálních skupin a je poskytováno v různě zaměřených poradnách; občanské, manželské a rodinné, pro seniory, pro osoby se zdravotním postižením, pro oběti trestných činů a domácího násilí, a dále je poskytováno i ve speciálních lůžkových zdravotnických zařízeních hospicového typu a je do něj zahrnována i sociální práce s „osobami, jejichž způsob života může vést ke konfliktu se společností“.

Stanovené základní činnosti odborného poradenství jsou zprostředkování kontaktu se společenským prostředím, sociálně terapeutické činnosti a také pomoc při uplatňování práv, zájmů a při obstarávání osobních záležitostí.¹⁰

2.2.2. Služby sociální péče

Tyto služby mají podpořit klientův život v pro něj přirozeném prostředí a jeho maximální možné začlenění do běžného života společnosti, a to tak, že mu pomáhají zajistit jeho fyzickou a psychickou soběstačnost. Pokud toto začlenění klientův stav neumožňuje, zajistí mu důstojné prostředí a zacházení.¹¹ Zákon o sociálních službách tyto služby popisuje v ustanoveních § 39 až § 52.

Osobní asistence je služba poskytovaná terénní formou a poskytuje se osobám se sníženou soběstačností pro jejich věk, chronické onemocnění nebo zdravotní postižení, pokud pro tyto potřebují pomoc jiné osoby. Poskytuje se v přirozeném prostředí klienta a při činnostech, při kterých to potřebuje.

Zejména jde o pomoc při péči o vlastní osobu, při osobní hygieně, stravování, péči o domácnost, dále výchovné, vzdělávací a aktivizační činnosti, zprostředkování kontaktu se společností a pomoc při uplatňování práv a obstarávání osobních záležitostí.¹²

Pečovatelská služba se poskytuje terénní nebo ambulantní formou stejnému okruhu osob a k tomu i rodinám s dětmi, pokud jejich situace vyžaduje pomoc jiné fyzické osoby. V domácnosti nebo v zařízení sociálních služeb je

⁸ § 37 odst. 2 zákona č. 108/2006 Sb.

⁹ JANEČKOVÁ, Eva; ČIBEROVÁ, Hana; MACH, Petr. Průvodce systémem poskytování sociálních služeb: řešení základních problémů poskytování sociálních služeb, vzory používaných formulářů, náležitosti smlouvy. Olomouc: ANAG, 2016. s. 14. ISBN 978-80-7554-009-6.

¹⁰ § 37 zákona odst. 2 a odst. 3 č. 108/2006 Sb., o sociálních službách

¹¹ § 38 zákona č. 108/2006 Sb.

¹² § 39 zákona č. 108/2006 Sb.

osobám pomáháno s péčí o vlastní osobu, s hygienou, stravováním, s péčí o domácnost a lze zprostředkovat kontakt se společenským prostředím.¹³

Tísňová péče je terénní službou a jde o nepřetržitou hlasovou a elektronickou komunikaci na dálku s osobami, u kterých je stálé vysoké riziko ohrožení na životě nebo zdraví při případném náhlém zhoršení jejich zdravotního stavu nebo schopností.

Základními činnostmi pro ni jsou „poskytnutí nebo zprostředkování neodkladné pomoci při krizové situaci“, sociálně terapeutické činnosti, zprostředkování společenského kontaktu a pomoc při obstarávání osobních záležitostí a hájení vlastních práv a oprávněných zájmů.¹⁴

Průvodcovské a předčitatelské služby se poskytují osobám, které mají sníženou schopnost orientace nebo komunikace pro věk nebo zdravotní postižení, a napomáhá jim k osobnímu vyřízení jejich záležitostí. Jde o služby terénní a ambulantní a mohou být poskytnuty i jako součást jiných služeb, např. pečovatelské služby nebo osobní asistence.

Zprostředkovává kontakt se společenským prostředím a pomáhá při obstarávání vlastních záležitostí a uplatňování práv a oprávněných zájmů.¹⁵

Podpora samostatného bydlení je terénní službou pro osoby se sníženou soběstačností z důvodu zdravotního postižení anebo chronického onemocnění, i duševního, pokud jejich situace vyžaduje pomoc jiné osoby.

Obsahuje pomoc při péči o domácnost, sociálně terapeutické činnosti, výchovné, vzdělávací a aktivizační činnosti a pomoc při obstarávání osobních záležitostí a uplatňování práv a oprávněných zájmů.¹⁶

Odlehčovací služby jsou poskytovány ve všech třech formách, tj. jako pobytové, ambulantní a terénní, a to osobám, o něž je pečováno v jejich přirozeném prostředí, protože mají sníženou soběstačnost pro věk, chronické onemocnění, i duševní, nebo zdravotní postižení.

Odlehčení zde směřuje vůči pečující osobě, které je jejím prostřednictvím umožněn nezbytný odpočinek. Zahrnuje pomoc s péčí o vlastní osobu, hygienu, stravu, dále ubytování, zprostředkování kontaktu se společenským prostředím,

¹³ § 40 zákona č. 108/2006 Sb.

¹⁴ § 41 zákona č. 108/2006 Sb.

¹⁵ § 42 zákona č. 108/2006 Sb., o sociálních službách

¹⁶ § 43 zákona č. 108/2006 Sb.

sociálně terapeutické činnosti, výchovné, vzdělávací a aktivizační činnosti a pomoc při obstarávání osobních záležitostí a uplatňování práv a oprávněných zájmů.¹⁷

Centra denních služeb poskytují ambulantně služby osobám se sníženou soběstačností pro jejich věk, chronické onemocnění nebo zdravotní postižení, v situaci, kdy potřebují pomoc jiné fyzické osoby.

Zde jde o činnosti: pomoc s osobní hygienou, stravováním, výchovné, vzdělávací a aktivizační činnosti, sociálně terapeutické činnosti, zprostředkování společenského kontaktu a „pomoc při uplatňování práv a oprávněných zájmů a obstarávání osobních záležitostí“.¹⁸

Denní stacionáře poskytují ambulantní služby osobám, „jejichž situace vyžaduje pravidelnou pomoc jiné fyzické osoby“, a to kvůli jejich snížené soběstačnosti, což může být pro věk nebo zdravotní postižení, nebo kvůli jejich chronickému duševnímu onemocnění.

V denním stacionáři je zajišťována pomoc s péčí o vlastní osobu a osobní hygienou, dále poskytována strava, zprostředkováván kontakt se sociálním prostředím, zajišťovány výchovné, vzdělávací a aktivizační činnosti, sociálně terapeutické činnosti a pomoc při obstarávání osobních záležitostí a uplatňování práv a oprávněných zájmů.¹⁹

Obdobné služby poskytují i **týdenní stacionáře**, akorát navíc nabízí i pobytové služby.²⁰

Domovy pro osoby se zdravotním postižením poskytují pobytové služby osobám se sníženou soběstačností, které pro ni vyžadují pravidelnou pomoc jiné fyzické osoby, u nichž je tato snížená soběstačnost způsobena právě zdravotním postižením. Zahrnuje všechny základní činnosti zmíněné u předchozích služeb (ubytování, hygiena, strava atd.).²¹

Nezaopatřeným dětem se zde poskytuje osobní vybavení (prádlo, šatstvo, obuv), drobné předměty běžné osobní potřeby a některé služby podle jejich potřeb (stříhání vlasů, holení a pedikúra).²²

Nezaopatřenost se pro účely zákona o sociálních službách posuzuje podle zákona č. 117/1995 Sb., o státní sociální podpoře (dále jako ZSSP), který definuje pojem nezaopatřené dítě v § 11 jako dítě do skončení povinné školní docházky, a

¹⁷ § 44 zákona č. 108/2006 Sb.

¹⁸ § 45 zákona č. 108/2006 Sb.

¹⁹ § 46 zákona č. 108/2006 Sb., o sociálních službách

²⁰ § 47 zákona č. 108/2006 Sb.

²¹ § 48 odst. 2 zákona č. 108/2006 Sb.

²² § 48 odst. 3 zákona č. 108/2006 Sb.

pak do 26. roku věku, pokud se soustavně připravuje na budoucí povolání (dále rozvedeno v § 12 až 15 ZSSP), nebo pokud se na budoucí povolání nemůže takto připravovat a nemůže vykonávat výdělečnou činnost pro nemoc nebo úraz, a dále pokud není schopno vykonávat soustavnou výdělečnou činnost z důvodu dlouhodobě nepříznivého zdravotního stavu.

Zdravotní stav v tomto smyslu se posuzuje podle § 8 zákona č. 582/1991 Sb., o organizaci a provádění sociálního zabezpečení.

Za nezaopatřené se také považuje dítě po skončení povinné školní docházky do 18. roku věku, pokud je vedeno v evidenci krajské pobočky Úřadu práce jako uchazeč o zaměstnání a „nemá nárok na podporu v nezaměstnanosti nebo podporu při rekvalifikaci“.²³

V těchto domovech „může být vykonávána ústavní výchova, výchovná opatření nebo předběžná opatření“ podle zákona č. 359/1999 Sb., o sociálně-právní ochraně dětí, kdy soud může odejmout dítě z péče osob odpovědných za výchovu dítěte a nařídit jeho pobyt mj. i v domově pro osoby se zdravotním postižením, pokud ovšem předcházela výchovná opatření ze strany obecního úřadu obce s rozšířenou působností podle § 13 zákona o sociálně-právní ochraně dětí a je to v zájmu dítěte.

U případů ústavní výchovy a předběžného opatření se zde přiměřeně použijí i ustanovení zákona č. 109/2002 Sb., o výkonu ústavní výchovy nebo ochranné výchovy ve školských zařízeních a o preventivně výchovné péči ve školských zařízeních, a to ustanovení o některých právech a povinnostech dětí a ředitele těchto zařízeních, která jsou rozvedena v § 48 odst. 4 ZSS.²⁴

Pobytové služby poskytované **domovy pro seniory** zahrnují stejné základní činnosti jako předchozí druh služby, zde pro osoby se sníženou soběstačností zejména pro věk osob, jejichž situace pak vyžaduje pravidelnou pomoc jiné osoby.²⁵

Dalším typem jsou **domovy se zvláštním režimem**, jejichž pobytové služby směřují na osoby vyžadující pravidelnou pomoc jiné fyzické osoby, které mají sníženou soběstačnost pro chronické duševní onemocnění, závislosti na návykových látkách a dále pro různé typy demencí.

²³ § 11 zákona č. 117/1995 Sb., o státní sociální podpoře

²⁴ § 48 zákona č. 108/2006 Sb., o sociálních službách

²⁵ § 49 zákona č. 108/2006 Sb.

Režimy v těchto zařízeních jsou uzpůsobeny specifickým potřebám těchto osob. I zde jsou zahrnuty všechny činnosti, od poskytnutí ubytování a stravy po obstarávání osobních záležitostí.²⁶

Obdobné činnosti zahrnuje i **chráněné bydlení**, které může mít formu skupinového i individuálního bydlení. Je pro osoby se sníženou soběstačností pro zdravotní postižení nebo chronické onemocnění, i duševní, vyžadující pomoc jiné fyzické osoby.²⁷

Poslední druh služeb sociální péče představují **sociální služby poskytované ve zdravotnických zařízeních lůžkové péče**. Osoby, které vzhledem ke svému zdravotnímu stavu potřebují pomoc jiné fyzické osoby, nemohou být propuštěny ze zdravotnického zařízení lůžkové péče, dokud není zabezpečena takováto pomoc a péče, ať už osobou blízkou, jinou fyzickou osobou nebo poskytovatelem sociálních služeb, a to i přesto, že už lůžkovou péči nevyžadují.²⁸

2.2.3. Služby sociální prevence

Služby jsou cíleny na osoby, které jsou ohroženy sociálním vyloučením pro jejich „krizovou sociální situaci, životní návyky a způsob života vedoucí ke konfliktu se společností, sociálně znevýhodňující prostředí a ohrožení práv a oprávněných zájmů trestnou činností jiné fyzické osoby“.

Cílem je pomoci osobě překonat nepříznivou sociální situaci a zároveň ochránit společnost před nežádoucími společenskými jevy.²⁹ O jednotlivých druzích pojednávají ustanovení § 54 až § 70 zákona o sociálních službách.

Raná péče poskytovaná, jako terénní služba s možností doplnění o ambulantní formu poskytování, je určena pro dítě a rodiče dítěte do 7 let věku, pokud dítě trpí zdravotním postižením nebo jeho vývoj ohrožuje nepříznivý zdravotní stav.

Cílem je podpora rodiny a vývoje dítěte s ohledem na jeho specifické potřeby. V jejím rámci jsou obsaženy výchovné, vzdělávací a aktivizační činnosti, je zprostředkováván kontakt se společenským prostředím, sociálně terapeutické činnosti a poskytována pomoc při obstarávání osobních záležitostí.³⁰

²⁶ § 50 zákona č. 108/2006 Sb.

²⁷ § 51 zákona č. 108/2006 Sb.

²⁸ § 52 zákona č. 108/2006 Sb.

²⁹ § 53 zákona č. 108/2006 Sb., o sociálních službách

³⁰ § 54 zákona č. 108/2006 Sb.

Telefonická krizová pomoc je poskytována terénně na přechodnou dobu, a to osobám při ohrožení zdraví nebo života nebo v jiné obtížně životní situaci, kterou přechodně nevyřeší svépomocí. Zajišťuje se zde telefonická krizová pomoc a pomoc s obstaráváním osobních záležitostí a při uplatňování práv a oprávněných zájmů.³¹

Osoby s poruchou komunikace, zejména z důvodu smyslového postižení, které jim brání v běžné komunikaci s okolím bez pomoci jiného, mohou využít terénních nebo ambulantní **tlumočnických služeb**, v jejichž rámci je jim zprostředkován kontakt se sociálním prostředím a pomáháno při obstarávání vlastních záležitostí.³²

Pro osoby v nepříznivé sociální situaci spojené se ztrátou bydlení jsou určeny pobytové služby, které poskytují **azylové domy**. Osobám se zde dostane poskytnutí ubytování, stravy a pomoc při uplatňování práv a obstarávání osobních záležitostí.³³

Domy na půl cesty nabízí pobytové služby zpravidla pro osoby do 26 let věku, které po dosažení zletilosti opouští ústavní nebo ochrannou výchovu, a pro osoby propuštěné z výkonu trestu odnětí svobody nebo ochranné léčby.

Zařízení jsou uzpůsobena specifickým potřebám těchto osob. Je poskytováno ubytování, sociálně terapeutické činnosti, pomoc s obstaráním osobních záležitostí a zprostředkován kontakt se společenským prostředím.³⁴

Kontaktní centra poskytují služby ambulantní a případně terénní osobám „ohroženým závislostí na návykových látkách“. Jde zde zejména o snižování rizik spojených s užíváním návykových látek, zdravotních i sociálních. Jsou zajišťovány sociálně terapeutické činnosti, podmínky pro osobní hygienu a pomoc s obstaráváním osobních záležitostí.³⁵

Tato zařízení jsou tzv. nízkoprahová, což znamená, že jsou pro klienty přístupná bez předchozího objednání a je možné jejich služeb využít anonymně.³⁶ Také jsou označována jako K-centra.³⁷

³¹ § 55 zákona č. 108/2006 Sb.

³² § 56 zákona č. 108/2006 Sb.

³³ § 57 zákona č. 108/2006 Sb.

³⁴ § 58 zákona č. 108/2006 Sb.

³⁵ § 59 zákona č. 108/2006 Sb., o sociálních službách

³⁶ MATOUŠEK, Oldřich. Slovník sociální práce. 2., přeprac. vyd. Praha: Portál, 2008. s. 117. ISBN 978-80-7367-368-0.

³⁷ MATOUŠEK, Oldřich. Slovník sociální práce. 2., přeprac. vyd. Praha: Portál, 2008. s. 88. ISBN 978-80-7367-368-0.

Pro osoby, které přechodně nemohou samy vyřešit svoji nepříznivou sociální situaci a je ohroženo jejich zdraví nebo život, je ambulantně, terénně, a i jako pobytová služba poskytována **krizová pomoc**. Je zde možnost získat ubytování, zajištění stravy nebo pomoci k tomuto zajištění, využít sociálně terapeutické činnosti a pomoc s vyřízením osobních záležitostí.³⁸

Intervenční centra se zaměřují na klienty ohrožené násilným chováním jiné osoby. Tato osoba buď kontaktuje centrum sama se žádostí o poskytnutí pomoci, pokud je ohrožena násilným chováním osoby žijící s ní ve společném obydlí, nebo osobě nabídne pomoc samo centrum.

To dělá v případech, kdy se centrum dozví o ohrožení násilným chováním, a činí tak bezodkladně, nebo pokud dojde k vykázaní násilníka ze společného obydlí, pak má centrum 48 hodin od doručení kopie úředního záznamu o vykázaní. Služby intervenčního centra jsou poskytovány ve všech třech formách.

Pokud je poskytována jako pobytová služba zahrnuje i ubytování a stravování, ve všech formách jsou dostupné sociálně terapeutické činnosti a pomoc s uplatněním práv a obstaráním osobních záležitostí.

S touto službou se pojí i zajišťování spolupráce a informovanosti „mezi intervenčními centry, poskytovateli jiných sociálních služeb, orgány sociálně-právní ochrany dětí, obcemi, útvary Policie ČR a obecní policie, i ostatními orgány veřejné správy“.³⁹

Tato služba byla do zákona o sociálních službách přidána v souvislosti s novou úpravou ochrany obětí domácího násilí v roce 2007, a to zákonem č. 29/2007 Sb., kterým se mění zákon č. 108/2006 Sb., o sociálních službách, zákon č. 135/2006 Sb., kterým se mění některé zákony v oblasti ochrany před domácím násilím, zákon č. 586/1992 Sb., o daních z příjmů, ve znění pozdějších předpisů, a zákon č. 100/1988 Sb., o sociálním zabezpečení, ve znění pozdějších předpisů.⁴⁰

Osobám bez přístřeší poskytují ambulantní a případně terénní služby **nízkoprahová denní centra**. Zpřístupňují podmínky pro osobní hygienu i pomoc při ní, poskytují stravu a také pomáhají s obstaráním osobních záležitostí.⁴¹

Pokud děti ve věku od 6 do 26 let ohrožují společensky nežádoucí jevy, mohou jim **nízkoprahová zařízení pro děti a mládež** poskytovat terénní a

³⁸ § 60 zákona č. 108/2006 Sb.

³⁹ § 60a zákona č. 108/2006 Sb.

⁴⁰ KOLDINSKÁ, Kristina; TRÖSTER, Petr. Právo sociálního zabezpečení. 7., podstatně přepracované vydání. Praha: C.H. Beck, 2018. s. 270. ISBN 978-80-7400-692-0.

⁴¹ § 61 zákona č. 108/2006 Sb., o sociálních službách

případně ambulantní služby, a lze je využívat i anonymně. Cílem zde je pomoci se zorientovat v jejich sociálním prostředí a do budoucna vyřešit jejich nepříznivou sociální situaci.⁴²

Noclehárny pro osoby bez přístřeší zajišťují přístup k podmínkám pro osobní hygienu a možnost přenocování. Služby jsou poskytovány v ambulantní formě.⁴³

Služby následné péče jsou určeny pro osoby s chronickým duševním onemocněním a pro závislé na návykových látkách po hospitalizaci, po absolvování ambulantní léčby, nebo pokud tato léčba probíhá, a také pro abstinující.

Pokud je poskytována ve formě ambulantní služby, jsou zajištěny sociálně terapeutické činnosti, zprostředkovává se kontakt se společenským prostředím a je poskytována pomoc při obstarávání osobních záležitostí a uplatňování vlastních práv klientů. Ve formě pobytové služby pak navíc poskytují ubytování a stravu.⁴⁴

Dále jsou zde **sociálně aktivizační služby**, které jsou poskytovány ambulantně nebo terénně. Tyto služby jsou rozděleny podle okruhu klientů na sociálně aktivizační služby **pro rodiny s dětmi a pro seniory a osoby se zdravotním postižením.**

První typ je určen pro rodiny, ve kterých je dítě, jehož vývoj je ohrožen kvůli dlouhodobě krizové sociální situaci, kterou rodiče bez pomoci nedokáží překonat.⁴⁵ Pro děti i rodiče jsou zde výchovné, vzdělávací a aktivizační činnosti, sociálně terapeutické činnosti a pomoc s uplatňováním práva obstaráním vlastních záležitostí.

Pro děti pak také zprostředkování kontaktu se společenským prostředím, což zde představují úkony jako doprovod dítěte do školského zařízení, k lékaři, na kroužky a zpět domů.⁴⁶

Druhý typ je pak určen pro osoby ohrožené sociálním vyloučením v důchodovém věku nebo se zdravotním postižením. Těmto je také zprostředkováván kontakt se společenským prostředím, jsou pro ně zajištěny sociálně terapeutické činnosti pro rozvoj a udržení jejich „osobních a sociálních

⁴² § 62 zákona č. 108/2006 Sb.

⁴³ § 63 zákona č. 108/2006 Sb.

⁴⁴ § 64 zákona č. 108/2006 Sb.

⁴⁵ § 65 zákona č. 108/2006 Sb.

⁴⁶ § 30 vyhlášky č. 505/2006 Sb., kterou se provádějí některá ustanovení zákona o sociálních službách

dovedností podporujících sociální začleňování osob“⁴⁷ a je poskytována i pomoc s obstaráváním osobních záležitostí a uplatňováním práv.⁴⁸

Pro osoby, které se nedostanou ani na chráněný trh práce z důvodu snížené soběstačnosti kvůli jejich zdravotnímu postižení, jsou jako ambulantní služby poskytovány **sociálně terapeutické dílny**.

Skrze sociální pracovní terapii se jim zde dostává dlouhodobé a pravidelné podpory při zdokonalování jejich pracovních návyků a dovedností. Také lze v rámci těchto služeb zajistit pomoc s osobní hygienou, poskytnutí stravy a „návlek dovedností pro zvládnání péče o vlastní osobu, soběstačnosti a dalších činností vedoucích k sociálnímu začlenění“.⁴⁹

Cílem **terapeutických komunit** je začlenění klientů do běžného života. Poskytují se osobám závislým na návykových látkách a osobám s chronickým duševním onemocněním, a to jako pobytové služby.⁵⁰

Mimo ubytování, stravy a společenského kontaktu jsou zde zajištěny sociálně terapeutické činnosti směřující k tomu, aby klient trvale abstinovat, nenastal u něj relaps a aby klient rozvinul nebo udržel schopnosti a dovednosti, které podpoří jeho sociální začlenění.⁵¹

Terénní programy se zaměřují na osoby s rizikovým způsobem života, případně na osoby jím ohrožené. Jde zde o problémové skupiny osob, narkomany, osoby bez přístřeší, osoby ze sociálně vyloučených komunit a další sociálně ohrožené skupiny. Služba má takové osoby vyhledávat a „minimalizovat rizika jejich způsobu života“.⁵²

Pracovníci těmto osobám mohou poskytnout lepší orientaci ve společenských vztazích, pomoci jim obnovit nebo upevnit vztah s rodinou, informovat je o tom, jak snížit rizika, která se pojí s jejich způsobem života, a skrze sociálně terapeutické činnosti rozvíjet nebo udržovat schopnosti a dovednosti klientů, které podpoří jejich sociální začleňování.⁵³

Posledním druhem služeb sociální prevence je **sociální rehabilitace**, jejímž cílem je „dosažení samostatnosti, nezávislosti a soběstačnosti osob“.

⁴⁷ § 31 písm. b) vyhlášky č. 505/2006 Sb.

⁴⁸ § 66 zákona č. 108/2006 Sb., o sociálních službách

⁴⁹ § 67 zákona č. 108/2006 Sb.

⁵⁰ § 68 zákona č. 108/2006 Sb.

⁵¹ § 33 vyhlášky č. 505/2006 Sb.

⁵² § 69 zákona č. 108/2006 Sb.

⁵³ § 34 vyhlášky č. 505/2006 Sb.

Podle schopností a specifík klientů se u nich posilují návyky a nacvičuje se výkon činností nezbytných pro samostatné fungování v běžném životě. Služby lze poskytovat ve formě ambulantních a terénních služeb a v centrech sociálně rehabilitačních služeb jsou poskytovány i formou pobytových služeb.⁵⁴

2.3. Formy poskytování sociálních služeb

Zákon rovněž rozlišuje formy poskytování výše uvedených služeb, a to na služby pobytové, ambulantní a terénní.⁵⁵

Terénní služby se poskytují v přirozeném prostředí klienta,⁵⁶ tedy v prostředí rodiny a blízkých osob klienta, v jeho domácnosti a v místě, kde pracuje, vzdělává se a realizuje běžné sociální aktivity.⁵⁷

Pobytové služby jsou spojeny s ubytováním klientů v zařízení sociálních služeb, a to na různou dobu (např. týdenní stacionáře, domovy pro seniory nebo terapeutické komunity) nebo případně pouze na přečkání noci (např. noclehárny).⁵⁸

Pobytové sociální služby nelze poskytnout osobám, jejichž zdravotní stav vyžaduje ústavní péči ve zdravotnickém zařízení, osobám, které nejsou pro akutní infekční nemoc schopni pobytu v zařízení sociálních služeb, a pokud by chování osoby, která trpí duševní poruchou, závažným způsobem narušovalo kolektivní soužití.

Poslední neplatí pro pobytové služby poskytované v domovech se zvláštním režimem.⁵⁹

Za **ambulantními** službami klient dochází, případně je dopravován nebo doprovázen, do zařízení sociálních služeb a součástí služeb není poskytnutí ubytování. Příkladem jsou pečovatelská služba nebo terénní programy.⁶⁰

⁵⁴ § 70 zákona č. 108/2006 Sb., o sociálních službách

⁵⁵ § 33 zákona č. 108/2006 Sb.

⁵⁶ tamtéž

⁵⁷ § 3 písm. b) zákona č. 108/2006 Sb.

⁵⁸ JANEČKOVÁ, Eva; ČIBEROVÁ, Hana; MACH, Petr. Průvodce systémem poskytování sociálních služeb: řešení základních problémů poskytování sociálních služeb, vzory používaných formulářů, náležitosti smlouvy. Olomouc: ANAG, 2016. s. 15. ISBN 978-80-7554-009-6.

⁵⁹ § 36 vyhlášky č. 505/2006 Sb., kterou se provádějí některá ustanovení zákona o sociálních službách

⁶⁰ GREGOROVÁ, Zdeňka; GALVAS, Milan; KOMENDOVÁ, Jana; STRÁNSKÝ, Jaroslav; ČERNÁ, Jitka. Právo sociálního zabezpečení České republiky a Evropské unie. Brno: Masarykova univerzita, 2018. s. 241. ISBN 978-80-210-8842-9.

3. Zřizovatelé a poskytovatelé sociálních služeb

Koncepce, kterou přinesl zákon o sociálních službách je taková, že poskytovateli sociálních služeb budou zejména nestátní subjekty.

Státní subjekty mají na starost zejména koordinaci sociálních služeb a jejich plánování a rozvoj a samotné poskytování sociálních služeb by měly zajišťovat zejména, pokud v jejich obvodu není dostupná sociální služba, kterou osoba bezodkladně potřebuje.

3.1. Pojmy

Zřizovatelé služeb jsou „úřady státní správy a samosprávy, neziskové organizace a jiné subjekty, které služby financují, případně jmenují jejich vedoucí a kontrolují jejich činnost“.⁶¹

Poskytovatelé sociálních služeb jsou subjekty, které provozují státní nebo státní sociální služby.⁶²

Právní forma poskytovatele není v zákoně konkrétně vymezena, může to být fyzická i právnická osoba. U právnické osoby se ale je nutný její vznik, tedy zápis do veřejného rejstříku.

Poskytovatelem tak mohou být třeba zapsané spolky, společnosti s ručením omezeným, ústavy, příspěvkové organizace kraje. Aby se poskytovatelem sociálních služeb stala fyzická osoba je spíše výjimkou, protože pak na ní padá veškerá odpovědnost za chod sociální služby a jdou za ní veškeré závazky.⁶³

3.2. Oprávnění k poskytování sociálních služeb

Toto oprávnění je základní podmínkou pro to, aby subjekt mohl být poskytovatelem sociálních služeb v České republice a vzniká rozhodnutím o registraci.

Výjimku z povinnosti mít oprávnění k poskytování sociálních služeb stanovují § 83 a § 84 ZSS. V prvním případě nevyžadujeme registraci po osobě, která poskytuje druhé osobě pomoc, v postavení osoby blízké nebo jako asistent sociální péče, který činnost nevykonává jako podnikatel.⁶⁴

⁶¹ MATOUŠEK, Oldřich. Slovník sociální práce. 2., přeprac. vyd. Praha: Portál, 2008. s. 87. ISBN 978-80-7367-368-0.

⁶² tamtéž

⁶³ JANEČKOVÁ, Eva; ČIBEROVÁ, Hana; MACH, Petr. Průvodce systémem poskytování sociálních služeb: řešení základních problémů poskytování sociálních služeb, vzory používaných formulářů, náležitosti smlouvy. Olomouc: ANAG, 2016. s. 25. ISBN 978-80-7554-009-6.

⁶⁴ § 83 odst. 1 zákona č. 108/2006 Sb., o sociálních službách

Osobou blízkou je například partner či manžel, potomek, rodič nebo sourozenec.⁶⁵ Jako podnikatel by osoba jednala, pokud by za účelem generování zisku provozovala výdělečnou činnost živnostenským nebo obdobným způsobem, a to na vlastní účet a odpovědnost.⁶⁶

Generování zisku je při poskytování sociálních služeb vyloučeno.⁶⁷

Činnosti asistenta podle § 83 ZSS může vykonávat fyzická osoba starší 18 let, která je zdravotně způsobilá, což v tomto kontextu znamená, že sám není osobou, která by měla nárok na příspěvek na péči, nebo pokud by byla, tak by lékařským posudkem doložila, že je schopna pomoc poskytovat.⁶⁸

Asistent má povinnost uzavřít písemnou smlouvu o pomoci s osobou, které pomoc poskytuje. Ve smlouvě označí smluvní strany, rozsah poskytované pomoci, čas a místo poskytování, a výši úhrady za pomoc. Musí také pomoc poskytovat osobně.

Pro tuto formu poskytování pomoci obdobně platí ustanovení § 91 odst. 6 ZSS, které chrání při uzavírání smlouvy o poskytování sociálních služeb osoby, které nemohou samy právně jednat a nemají zákonného zástupce či opatrovníka.⁶⁹

Druhou výjimku představuje fyzická či právnická osoba usazená v jiném členském státě Evropské unie za podmínky, že sociální služby ve smyslu zákona o sociálních službách poskytuje na území ČR pouze ojedinele a dočasně, a zároveň prokáže, že jde o státního příslušníka jiného členského státu EU nebo že sídlí v jiném členském státě, a že jde o držitele oprávnění k poskytování sociálních služeb v tomto smyslu vydané podle právních předpisů jiného členského státu EU.⁷⁰

Výjimka z povinnosti registrace platí i pro poskytování sociálních služeb ve zdravotnických zařízeních lůžkové péče (§ 52 ZSS). Tito poskytovatelé ale musí dodržovat některé povinnosti, které jsou obecně stanoveny poskytovatelům sociálních služeb v 88 ZSS.⁷¹

⁶⁵ § 22 zákona č. 89/2012 Sb., občanský zákoník

⁶⁶ § 420 zákona č. 89/2012 Sb.

⁶⁷ KOLDINSKÁ, Kristina; TRÖSTER, Petr. Právo sociálního zabezpečení. 7., podstatně přepracované vydání. Praha: C.H. Beck, 2018. s. 276. ISBN 978-80-7400-692-0.

⁶⁸ § 29 odst. 1 písm. e) zákona č. 108/2006 Sb.

⁶⁹ § 83 odst. 2 a odst. 3 zákona č. 108/2006 Sb., o sociálních službách

⁷⁰ § 84 odst. 1 zákona č. 108/2006 Sb.

⁷¹ § 84 odst. 5 zákona č. 108/2006 Sb.

Smysl řízení o registraci je ujištění, že osoba, která má poskytovat osobám v nepříznivé životní situaci sociální služby, splňuje zásadní kritéria, která zajistí kvalitu poskytovaných služeb.⁷²

Zákon o sociálních službách přinesl určité vyrovnání státních a nestátních subjektů v roli poskytovatelů sociálních služeb.

Zavedl jednotné požadavky na personální podmínky, na prostory určené k provozování služeb i na kvalitu poskytovaných služeb.

Také vyžaduje registraci od všech poskytovatelů, i organizačních složek státu, nebo územně samosprávného celku, jehož jménem pak bude jeho organizační složka poskytovat služby.⁷³

Řízení vede tzv. registrující orgán, což je příslušný krajský úřad, přičemž rozhoduje sídlo právnické osoby nebo místo trvalého či hlášeného pobytu fyzické osoby, případně ministerstvo, pokud je toto ministerstvo zřizovatelem poskytovatele sociálních služeb.⁷⁴ Ministerstvem jsou zřizována zařízení podle § 96a ZSS.

Podmínkami registrace jsou podání žádosti o registraci v písemné formě, odborná způsobilost všech, kteří budou služby poskytovat, bezúhonnost pečujícího personálu a právnické osoby, dále musí být zajištěny hygienické podmínky v zařízení sociálních služeb, vlastnické právo k objektu či prostorám, kde budou služby poskytovány, musí se zajistit i všechny potřebné personální, materiální a technické podmínky odpovídající druhu sociálních služeb a majetek žadatele nesmí být v konkurzu nebo se proti žadateli nesmí vést insolvenční řízení.⁷⁵

Bližší specifikaci bezúhonnosti a odbornosti ve smyslu § 79 ZSS je rozebrána v podkapitole 4.1. Předpoklady pro výkon povolání sociálního pracovníka.

⁷² ČÁMSKÝ, Pavel; SEMBDNER, Jan; KRUTILOVÁ, Dagmar. Sociální služby v ČR v teorii a praxi. Praha: Portál, 2011. s. 20. ISBN 978-80-262-0027-7.

⁷³ KOLDINSKÁ, Kristina; TRÖSTER, Petr. Právo sociálního zabezpečení. 7., podstatně přepracované vydání. Praha: C.H. Beck, 2018. s. 272. ISBN 978-80-7400-692-0.

⁷⁴ §78 odst. 2 zákona č. 108/2006 Sb., o sociálních službách

⁷⁵ § 79 odst. 1 zákona č. 108/2006 Sb.

V žádosti se uvádí obchodní firma nebo název právnické osoby, její sídlo nebo umístění organizační složky, její identifikační číslo a její statutární orgán.

U fyzické osoby se uvede jméno a příjmení, místo trvalého či hlášeného bydliště a datum a místo narození.

Pokud žádost podává organizační složka státu nebo územní samosprávný celek, jehož jménem pak bude poskytovat sociální služby jeho organizační složka, uvede se název této organizační složky, její sídlo, identifikační číslo jejího zřizovatele a jméno a příjmení vedoucího organizační složky.

Dále je třeba v žádosti uvést údaje o poskytovaných sociálních službách podle § 79 odst. 4 písm. d) bodu 1. až 10. ZSS.

K žádosti se připojují tyto dokumenty: doklad o bezúhonnosti právnické osoby a fyzických osob, doklady osvědčující odbornou způsobilost zaměstnanců poskytovatele, rozhodnutí orgánu veřejného zdraví, kterým se schvaluje provozní řád zařízení, doklad o vlastnictví objektu nebo prostor nebo o jiném právu k nim. Právnická osoba dokládá úředně ověřené kopie svých zakladatelských jednání a dokladů o registraci ve veřejném rejstříku.

Žadatel také doloží, že nemá nedoplatky na daních, ani na pojistném veřejné zdravotní pojištění ani na sociální zabezpečení a na příspěvku na státní politiku zaměstnanosti.⁷⁶

Je další povinností poskytovatele sociálních služeb uzavřít pojistnou smlouvu kvůli odpovědnosti za škodu způsobenou při poskytování sociálních služeb, a to ještě před zahájením poskytování. Pojištění musí trvat celou dobu poskytování služeb podle zákona o sociálních službách. Do 15 dnů od jejího uzavření musí poslat úředně ověřenou kopii registrujícímu orgánu.⁷⁷

Rozhodnutí registrujícího orgánu bude pozitivní, pokud žadatel prokáže splnění podmínek, které stanovuje § 79 odst. 1 ZSS, a bude obsahovat označení poskytovatele, identifikační číslo poskytovatele (pokud ho neměl, registrujícímu orgánu ho poskytne správce základního registru osob), dále název a místo zařízení nebo místa poskytování sociálních služeb, druhy poskytovaných sociálních služeb (označené číselnými identifikátory) a také formy poskytování, je vymezen okruh

⁷⁶ JANEČKOVÁ, Eva; ČIBEROVÁ, Hana; MACH, Petr. Průvodce systémem poskytování sociálních služeb: řešení základních problémů poskytování sociálních služeb, vzory používaných formulářů, náležitosti smlouvy. Olomouc: ANAG, 2016. s. 34. ISBN 978-80-7554-009-6.

⁷⁷ § 80 zákona č. 108/2006 Sb., o sociálních službách

osob, kterým se služby budou poskytovat, je stanovena kapacita služby a je stanoven den, kdy začne poskytování sociálních služeb.⁷⁸

Pokud by poskytovatel nezačal služby poskytovat do 6 měsíců od právní moci tohoto rozhodnutí, rozhodnutí by pozbylo planosti.⁷⁹

Po vydání rozhodnutí o registraci, bude poskytovatel zapsán do registru poskytovatelů sociálních služeb, který vede krajský úřad.

V registru jsou vedeny i osoby podle § 84 odst. 1 ZSS, které jsem popsala výše a na žádost se do registru musí zapsat i poskytovatelé sociálních služeb ve zdravotnickém zařízení ústavní péče (§ 52), speciální lůžková zdravotnická zařízení hospicového typu a dětské domovy.

Registr poskytovatelů sociálních služeb se vede v listinné a elektronické podobě. Krajský úřad je správce listinné podoby a zpracovává elektronickou podobu. Zpracování údajů se řídí zákonem č. 365/2000 Sb., o informačních systémech veřejné správy a o změně některých dalších zákonů, ve znění pozdějších předpisů.⁸⁰

Správce elektronické podoby registru je ministerstvo, které také na své náklady zajišťuje počítačový program na zpracování údajů, který je nezbytný pro vedení registru. Tento program dále poskytuje krajským úřadům, a to bezplatně, a tyto krajské úřady jsou pak povinny tento program při vedení registru používat.⁸¹

3.3. Povinnosti poskytovatele sociálních služeb

První skupinu povinností stanovuje ustanovení § 88 ZSS. Poskytovatel musí poskytovat dostupné a srozumitelné informace o poskytovaných sociálních službách, jaké druhy a na jakých místech je poskytuje, jaká je jejich cílová skupina, informuje také o jejich kapacitě a způsobu, jakým je poskytuje.

Dále je povinen informovat zájemce o sociální službu o povinnostech plynoucích ze smlouvy o poskytování sociálních služeb, o způsobu, jakým služby poskytuje a musí zájemce seznámit s úhradami za poskytované služby. To vše dělá s důrazem na srozumitelnost pro zájemce o službu.

Poskytovatel má povinnost vytvářet při poskytování sociálních služeb podmínky, v nichž bude možné naplňovat jejich lidská a občanská práva, a které nebudou vytvářet střet mezi zájmy klientů a zájmy poskytovatele.

⁷⁸ § 81 zákona č. 108/2006 Sb.

⁷⁹ § 82 odst. 5 zákona č. 108/2006 Sb.

⁸⁰ § 85 odst. 1 zákona č. 108/2006 Sb.

⁸¹ § 86 zákona č. 108/2006 Sb., o sociálních službách

Je nutné, aby poskytovatel zpracoval interní pravidla, podle kterých se bude řídit podávání a vyřizování stížností na úroveň služeb ze strany klientů. Opět je třeba dbát na srozumitelnost pro klienty.

Poskytovatel musí individuálně plánovat průběh poskytování sociální služby podle potřeb, schopností a osobních cílů klientů.

K tomu patří vedení písemných záznamů o průběhu poskytování služby a hodnocení tohoto průběhu za přítomnosti daného klienta, případně za účasti jejich zákonných zástupců či opatrovníků, a také vedení individuálních písemných záznamů, do kterých se zapisuje právě toto hodnocení a jeho výstupy.

Je povinností poskytovatele sociálních služeb vést evidenci žadatelů o poskytnutí sociální služby, které odmítl ze zákonných důvodů stanovených v § 91 odst. 3 ZSS.

Samozřejmě je třeba dodržovat standardy kvality sociálních služeb. Pak také uzavřít se zájemcem o poskytnutí služby, pokud mu v tom nebrání již zmíněné zákonné důvody v ustanovení § 91 odst. 3 ZSS.

Ustanovení § 89 ZSS, které jako jedno z mála v zákoně o sociálních službách obsahuje podrobné nároky klientů vůči poskytovatelům sociálních služeb,⁸² upravuje opatření omezující pohyb osob.

Tato opatření nelze používat, pokud nejde o případy, kdy by byl přímo ohroženo zdraví nebo život klienta nebo zdraví a život jiných fyzických osob.

Lze je použít až jako krajní řešení, pokud byla jiná použitá opatření neúspěšná v tom, aby zabránila osobě v jednání, které ohrožuje zdraví a život její a dalších osob.

Poskytovatel se tak má nejdříve snažit o domluvu, verbální zklidnění, pak třeba odvrácení pozornosti, aktivní naslouchání nebo rozptýlení osoby. Také musí osobě sdělit, že vůči ní může být opatření omezující pohyb použito.

Když už dojde o použití tohoto opatření, musí poskytovatel zvolit vždy co nejmírnější opatření.

Postupuje se od fyzických úchopů, přes umístění do místnosti, která je zřízená v bezpečném pobytu, až třeba k přivolání lékaře, za jehož přítomnosti lze podat léčivé přípravky.

⁸² MATOUŠEK, Oldřich. Sociální služby: legislativa, ekonomika, plánování, hodnocení. 2., aktualiz. vydání. Praha: Portál, 2011. s. 45. ISBN 978-80-262-0041-3.

Pokud opatření použije, musí poskytovatel bez zbytečného odkladu informovat zákonného zástupce či opatrovníka osoby.

Případy použití těchto opatření omezujících pohyb osob musí poskytovatel vést v evidenci, kam zanáší jméno a příjmení osoby a její datum narození, dále čas, datum a místo, kdy k použití opatření došlo a druh opatření. Uvádí i důvod použití opatření, jméno a příjmení toho, kdo opatření použil, případné podání léčivého přípravku, pokud bylo použito jako opatření omezující pohyb osoby.

Pak také datum a čas, kdy bylo opatření ukončeno. Popisuje se i situace, která bezprostředně předcházela použití omezujícího opatření, a zhodnocení této situace.

Do evidence se vkládá i záznam o splnění povinnosti informovat osobu, že hrozí, že proti ní bude opatření použito. Je třeba také popsat případná poranění osob, pokud k nějakým došlo.

Do této evidence má osoba, vůči níž bylo opatření použito, právo nahlížet, dále může nahlížet osoba, kterou opatřením omezená osoba určí, zákonný zástupce osoby, její blízká osoba, nebo osoba, jíž byla do péče svěřena nezletilá osoba.

Nahlížet mohou i členové inspekce poskytování sociálních služeb a Veřejný ochranný úřad.

3.4. Inspekce poskytování sociálních služeb

Orgán inspekce sociálních služeb byl zaveden jako další prvek ochrany klientů v sociálních službách. Má zajistit, že stát bude jako hlavní garant sociální péče v celé republice, který sociální péči i zásadně financuje, kontrolovat řádné plnění povinností, které poskytovatelům sociálních služeb stanovuje zákon.

Nemá vystupovat jen jako kontrola a represe vůči poskytovatelům, ale také jako prostředek k monitorování činnosti poskytovatelů sociálních služeb a k případnému upozornění na nedostatky, které pak má vést k jejich rychlému odstranění. Sankce jsou pak až mezními opatřeními.⁸³

Při provádění inspekce se postupuje podle zákona č. 552/1991 Sb., o státní kontrole a specifika stanoví ustanovení § 97 a § 98 ZSS.⁸⁴

Inspekci provádí ministerstvo, a to jak u poskytovatelů, o jejichž registraci bylo vydáno rozhodnutí, tak i poskytovatele uvedené v § 84 ZSS.

⁸³ ČÁMSKÝ, Pavel; SEMBDNER, Jan; KRUTILOVÁ, Dagmar. Sociální služby v ČR v teorii a praxi. Praha: Portál, 2011. s. 25-26. ISBN 978-80-262-0027-7.

⁸⁴ KRÁLOVÁ, Jarmila a RAŽOVÁ, Eva. Sociální služby a příspěvek na péči 2012. 4. vyd. Olomouc: ANAG, 2012. ISBN 978-80-7263-748-5. Převzato z CODEXIS®, doplňku LIBERIS®.

Inspekce kontroluje plnění povinností poskytovatelů, které jim plynou z ustanovení § 88 a § 89 ZSS, dále kvalitu poskytovaných služeb, kterou stanovují Standardy kvality sociálních služeb, a dohlíží se i povinné vedení evidence podle § 91c ZSS.

V rámci kontroly se také posuzuje splnění náležitostí při uzavírání smlouvy o poskytování sociálních služeb a zda jsou dodrženy předepsané výše úhrad za poskytovanou péči.⁸⁵ Smlouvě o poskytování sociálních služeb a úhradám za služby se věnují v samostatných kapitolách.

Inspekce je prováděna v místě poskytování sociálních služeb. Provádí jí alespoň tříčlenný inspekční tým, pokud se provádí inspekce v pobytových sociálních službách, a alespoň dvoučlenný při ostatních inspekcích. Alespoň jeden účastník inspekce musí být zaměstnancem státu zařazeným k výkonu práce na ministerstvu.

Lze k inspekci přizvat i vůči poskytovateli nezaujatého odborníka, kterému musí poskytovatel umožnit podílet se na provádění inspekce. Inspekce se může i dotazovat klientů sociální služby na záležitosti týkající se poskytování služeb, které jsou předmětem inspekce. Takový klient ale musí být předem poučen, že rozhovor může odmítnout, a musí tedy dát souhlas k takovému rozhovoru.

Ministerstvo na základě kontrolního zjištění může uložit poskytovateli sociálních služeb konkrétní opatření k odstranění zjištěných nedostatků.

Tato opatření je poskytovatel sociálních služeb povinen ve stanovené lhůtě splnit a následně o jejich plnění podat písemnou zprávu, pokud si ministerstvo tuto zprávu vyžádá. Je také oprávněno provést poté následnou inspekci.⁸⁶

Při provádění inspekce se kvalita sociálních služeb ověřuje skrze standardy kvality sociálních služeb.

To je soubor kritérií, která definují úroveň kvality poskytování sociálních služeb v různých oblastech, např. provozní zabezpečení, personální vztahy mezi poskytovatelem a klienty. Plnění standardů kvality se vyhodnocuje pomocí systému bodů.⁸⁷

Standardy kvality sociálních služeb jsou Přílohou č. 2 k prováděcí vyhlášce. Je jich celkem 15 a každý standard obsahuje podrobnější kritéria.

⁸⁵ § 97 zákona č. 108/2006 Sb.

⁸⁶ § 98 zákona č. 108/2006 Sb., o sociálních službách

⁸⁷ 99 zákona č. 108/2006 Sb.

4. Pracovníci v sociálních službách

Odbornou činnost v sociální službách vykonává několik skupin osob. Jsou to sociální pracovníci, pracovníci v sociálních službách, zdravotničtí a pedagogičtí pracovníci, manželští a rodinní poradci a další odborní pracovníci přímo poskytující sociální služby.

Působí zde i dobrovolníci za podmínek, které stanoví zákon č. 198/2002 Sb., o dobrovolnické službě a o změně některých zákonů (zákon o dobrovolnické službě).⁸⁸

Úprava předpokladů k výkonu práce sociálního pracovníka a k výkonu činnosti v sociálních službách představuje ucelený soubor podmínek pro vykonávání činností v sociálních službách. Doplnuje tak komplexní úpravu podmínek pro čerpání sociálních služeb.⁸⁹

Vzhledem k našemu členství v Evropské unii a volnému pohybu pracovníků, je umožněno i občanům členských států Unie vykonávat tyto profese na našem území, za splnění podmínek stanovených vnitrostátními právními předpisy.

Při uznávání odborné kvalifikace a jiné způsobilosti (např. bezúhonnosti) občanů členských států Evropské unie se postupuje podle zákona č. 18/2004 Sb., o uznávání odborné kvalifikace a jiné způsobilosti státních příslušníků členských států Evropské unie a o změně některých zákonů (zákon o uznávání odborné kvalifikace), ve znění pozdějších předpisů, což stanoví § 110 odst. 6 ZSS pro povolání sociálního pracovníka a § 116 odst. 8 ZSS pro pracovníka v sociálních službách.

⁸⁸ § 115 zákona č. 108/2006 Sb., o sociálních službách

⁸⁹ KOLDINSKÁ, Kristina; TRÖSTER, Petr. Právo sociálního zabezpečení. 7., podstatně přepracované vydání. Praha: C.H. Beck, 2018. s. 275. ISBN 978-80-7400-692-0.

4.1. Předpoklady pro výkon povolání sociálního pracovníka

Činnosti **sociálního pracovníka** vymezuje § 109 ZSS. Dá se říct, že zejména vyhledává klienty a pomáhá jim zvolit vhodnou škálu služeb, služby tedy spíše zprostředkovává a koordinuje a případně poskytuje poradenské služby.⁹⁰

Předpoklady pro výkon tohoto povolání stanovuje § 110 ZSS a jsou jimi plná svéprávnost, bezúhonnost, zdravotní způsobilost a odborná způsobilost podle zákona o sociálních službách.

Zde je bezúhonná osoba, která nebyla odsouzena za úmyslný trestný čin nebo pro trestný čin spáchaný z nedbalosti při poskytování sociálních služeb nebo srovnatelných činnostech, případně osoba, jejíž odsouzení bylo pro takové trestné činy zahlazeno, nebo na níž se pohlíží jako by nebyla odsouzena.

Dokládá se výpisem z evidence Rejstříku trestů a obdobnými doklady vydanými státy, ve kterých pracovník v posledních 3 letech pobýval déle než 3 měsíce, a tyto doklady nesmí být starší než 3 měsíce.⁹¹

Zákon také vymezuje potřebnou odbornou způsobilost. Musí získat minimálně vyšší odborné vzdělání v oborech, které jsou zaměřeny na sociální práci, sociální pedagogiku, na sociální a humanitární práci, na sociálně právní činnost anebo charitní a sociální činnost.

Další možností je vysokoškolské studium v bakalářském, magisterském nebo doktorském studijním programu, který je zaměřen „na sociální práci, sociální politiku, sociální pedagogiku, sociální péči, sociální patologii, právo nebo speciální pedagogiku“.⁹²

K výkonu povolání při poskytování sociálních služeb ve zdravotnickém zařízení lůžkové péče (§ 52 ZSS) má odbornou způsobilost i sociální pracovník a zdravotně sociální pracovník, který získal způsobilost k výkonu zdravotnického povolání podle ustanovení § 5, 10, § 43 odst. 2 písm. d) a § 96 zákona č. 96/2004 Sb., o podmínkách získávání a uznávání způsobilosti k výkonu nelékařských zdravotnických povolání a k výkonu činností souvisejících s poskytováním

⁹⁰ KOLDINSKÁ, Kristina; TRÖSTER, Petr. Právo sociálního zabezpečení. 7., podstatně přepracované vydání. Praha: C.H. Beck, 2018. s. 274. ISBN 978-80-7400-692-0.

⁹¹ § 79 odst. 2 a odst. 3 věta první až třetí zákona č. 108/2006 Sb., o sociálních službách

⁹² § 110 odst. 4 zákona č. 108/2006 Sb.

zdravotní péče a o změně některých souvisejících zákonů (zákon o nelékařských zdravotnických povoláních).⁹³

4.2. Předpoklady pro výkon dalších činností v sociálních službách

Obsah výkonu činnosti **pracovníka v sociálních službách** stanovuje poměrně obsáhle zákon o sociálních službách v ustanovení § 116 odst. 1.

Podmínkou pro výkon této činnosti jsou, jako u sociálního pracovníka, plná svéprávnost, bezúhonnost, zdravotní způsobilost, a nakonec odborná způsobilost. Rozdílná od úpravy sociálního pracovníka je samozřejmě odborná způsobilost.

Ustanovení § 116 odst. 1 písm. a) až d) ZSS vymezuje činnosti pracovníků sociálních služeb a pro jednotlivé body pak ustanovení § 116 odst. 5 ZSS konkrétně vymezuje odbornou způsobilost. Dá se to shrnout tak, že podmínkou odborné způsobilosti je dosažení minimálního stanoveného stupně vzdělání a absolvování akreditovaného kvalifikačního kurzu.

Pro jednotlivé činnosti je stanoveno, kdy se kurz nevyžaduje, např. pokud má osoba odbornou způsobilost k výkonu povolání ošetřovatele podle 36 zákona č. 96/2004 Sb., o nelékařských zdravotnických povoláních nebo k výkonu povolání ergoterapeuta podle § 7 zákona č. 96/2004 Sb., nebo odbornou způsobilost jako sociální pracovník podle § 110 ZSS.⁹⁴

Akreditovaný kurz nemusí absolvovat fyzické osoby, které dosáhly středního vzdělání v oborech, které jsou uvedeny v příloze č. 4 k prováděcí vyhlášce.⁹⁵

Pro **manželského a rodinného poradce** představuje odbornou způsobilost vysokoškolský titul z jednooborové psychologie nebo absolvování magisterského programu na univerzitě, která je humanitně zaměřená, spolu s „absolvováním postgraduálního výcviku v metodách manželského poradenství a psychoterapie v rozsahu minimálně 400 hodin nebo obdobného dlouhodobého psychoterapeutického výcviku akreditovaného ve zdravotnictví“.

⁹³ § 110 odst. 5 zákona č. 108/2006 Sb.

⁹⁴ §§ 116 zákona č. 108/2006 Sb., o sociálních službách

⁹⁵ § 37a vyhlášky č. 505/2006 Sb., kterou se provádějí některá ustanovení zákona o sociálních službách

Pro **dalšího odborného pracovníka**, přímo poskytujícího sociální služby, je za odbornou způsobilost stanoveno vysokoškolské vzdělání.⁹⁶

Pro výkon činnosti **zdravotnických a pedagogických pracovníků** určí podmínky zvláštní zákony o způsobilosti k výkonu lékařských povolání, nelékařských povolání a o pedagogických pracovnících.⁹⁷

4.3. Vzdělávání zaměstnanců v sociálních službách

Sociální pracovníci mají povinnost dalšího vzdělávání stanovenou ustanoveními § 111 ZSS. Za kalendářní rok sociálnímu pracovníkovi jeho zaměstnavatel zajistí vzdělávání, kterým si upevňuje a doplňuje kvalifikaci, v rozsahu minimálně 24 hodin.

Pokud není pracovník zaměstnán celý rok, nebo je pracovník v práci nepřítomen déle než kalendářní měsíc, snižuje se rozsah tohoto vzdělávání poměrně o dvanáctiny. Zaměstnavatel nemá povinnost zajistit další vzdělávání zaměstnanci ve zkušební době.⁹⁸

Další vzdělávání sociálních pracovníků se poskytuje ve více formách. První je specializační vzdělávání, které navazuje na již získanou odbornou způsobilost k výkonu povolání sociálního pracovníka, zajišťují ho vysoké a vyšší odborné školy.

Další formu představují kurzy s programem, který akredituje ministerstvo na vysokých a vyšších odborných školách a ve vzdělávacích zařízeních. Dokladem o absolvování specializačního vzdělávání a kurzů s akreditovaným programem je osvědčení, které vydává pořadající vzdělávací zařízení.

Sociální pracovníci také absolvují odborné stáže, a to na základě písemné smlouvy mezi jejich zaměstnavatel a zařízením, kde je stáž zajištěna, a také školení v rozsahu nejvýše 8 hodin za rok, která pořádá zaměstnavatel nebo odborná organizace, jíž je zaměstnavatel členem.

Doklad o absolvování odborné stáže a školení pak vydává zařízení, v němž probíhala stáž, nebo zaměstnavatel, který organizoval stáž či školení. I účast na konferencích, které se tematicky dotýkají oboru činnosti daného sociálního

⁹⁶ § 116a zákona č. 108/2006 Sb.

⁹⁷ § 117 zákona č. 108/2006 Sb.

⁹⁸ § 111 odst. 1 zákona č. 108/2006 Sb.

pracovníka, je v maximálním rozsahu 8 hodin za rok a po absolvování konference vydává její pořadatel potvrzení o absolvování.

Toto další vzdělávání je prohlubováním kvalifikace ve smyslu ustanovení § 230 zákona č. 262/2006 Sb., zákoníku práce.⁹⁹

Pro **pracovníka v sociálních službách** tedy představuje akreditovaný kvalifikační kurz, jehož obsah vymezuje § 116 odst. 5 ZSS, dovršení jeho odborné způsobilosti. Pokud zaměstnanec nemá kvalifikaci, která je stanovena jako dostačující místo kurzu, musí tento kurz splnit do 18 měsíců od nástupu do zaměstnání. Do doby jeho splnění vykonává svou činnost pod dohledem pracovníka, který odborně způsobilý již je.¹⁰⁰

Rozsah a obsah kvalifikačního kurzu stanovuje § 37 prováděcí vyhlášky. Vyhláška kurz dělí na obecnou a zvláštní část a každé stanovuje tematické okruhy. Celkový rozsah kurzu je aspoň 150 hodin výuky, z čehož je minimálně 80 hodin výuky věnováno zvláštní části kurzu.¹⁰¹

I pracovníkovi v sociálních službách zaměstnavatel povinně zajišťuje další vzdělávání v rozsahu minimálně 24 hodin ročně, kterým si obnovuje a prohlubuje kvalifikaci. I toto další vzdělávání se považuje za prohlubování kvalifikace ve smyslu ustanovení § 230 zákona č. 262/2006 Sb., zákoníku práce.

A zde se také realizuje ve formách podle § 111 odst. 2, tedy ve formě specializačního vzdělávání, účasti na kurzech s akreditovaným programem, odborných stáží, a ve formě účasti na školeních nebo na konferencích.

Platí i obdobné vymezení jednotlivých forem tohoto vzdělávání jako u sociálních pracovníků, s výjimkou konferencí, které se logicky týkají oboru činnosti pracovníka v sociálních službách.

Obdobně se pracovníkovi v sociálních službách i poměrně krátí rozsah dalšího vzdělávání, jako je tomu u sociálního pracovníka. Za kalendářní rok, ve kterém pracovník absolvoval akreditovaný kurz, se u něj nevyžaduje účast na dalším vzdělávání.¹⁰²

⁹⁹ § 111 zákona č. 108/2006 Sb., o sociálních službách

¹⁰⁰ § 116 odst. 7 zákona č. 108/2006 Sb.

¹⁰¹ § 37 vyhlášky č. 505/2006 Sb., kterou se provádějí některá ustanovení zákona o sociálních službách

¹⁰² § 116 odst. 9 zákona č. 108/2006 Sb., o sociálních službách

4.4. Mlčenlivost

Mlčenlivost o údajích, které se o osobě dozví při své činnosti v oblasti poskytování sociálních služeb nebo příspěvku na péči, která zavazuje zaměstnance obcí a krajů, státu a poskytovatelů sociálních služeb, je dalším prvkem ochrany klienta sociálních služeb a upravuje ji ustanovení § 100 ZSS. Tito zaměstnanci jsou vázáni mlčenlivostí i po skončení pracovního vztahu.

Zprostit povinnosti je může osoba, které se tato mlčenlivost týká, ale musí to být písemně, musí být uvedena konkrétní osoba, která se zprošťuje, a je třeba vymezit účel a rozsah tohoto zproštění.

Povinnost se vztahuje i na fyzické osoby, které jsou poskytovateli sociálních služeb, nebo které se účastní inspekce jako přizvaní odborníci a také na osoby, které se na poskytování služeb podílí jako dobrovolníci.

Jiným subjektům mohou osoby vázané mlčenlivostí sdělit údaje o osobě klienta jen s jeho písemným souhlasem, s výjimkou případů, kdy tak stanoví zvláštní zákon (např. zákon č. 141/1961 Sb., o trestním řízení soudním (trestní řád) v ustanovení § 8 nebo zákon č. 99/1963 Sb., občanský soudní řád v ustanovení § 128).

Anonymizované údaje, které získaly ze své činnosti, mohou použít obce, kraje a ministerstvo, nebo jejich zaměstnanci při publikační, vědecké a pedagogické činnosti, ministerstvo také pro činnost analytickou a koncepční.¹⁰³

Zaměstnanci podle § 100 odst. 1 ZSS a znalci přizvanému k inspekci hrozí za přešůpek, kterého by se dopustili porušením povinnosti mlčenlivosti, pokuta až 50 000 Kč.¹⁰⁴

Výjimku také představuje povinnost poskytovatele sociálních služeb kooperovat s orgánem sociálně-právní ochrany dětí (dále jako OSPOD), kterou stanovuje ustanovení § 100a ZSS.

Pokud OSPOD uložil nějaké osobě povinnost využít odborné poradenské pomoci podle ustanovení § 12 a § 13 zákona č. 359/1999 Sb., o sociálně-právní ochraně dětí, může poskytovateli předložit písemnou žádost, na jejímž základě bude

¹⁰³ § 100 zákona č. 108/2006 Sb.

¹⁰⁴ § 106 zákona č. 108/2006 Sb.

poskytovatel povinen sdělit podrobnosti o smlouvě o poskytování sociálních služeb s osobou, které byla OSPODem uložena zmiňovaná povinnost.

Dále musí poskytovatel na základě písemné žádosti sdělit OSPODu, zda poskytuje nebo poskytoval osobě uvedené v žádosti sociální služby, případně jakého druhu, v jaké formě a v jaké době tak činil, a připojit i zhodnocení průběhu tohoto poskytování.

Týká se to případů, kdy poskytuje pro rodiny s dětmi druhy sociálních služeb, jejichž výčet je v ustanovení § 100a odst. 2 věty první ZSS, a neposkytuje tyto služby anonymně.

Aby měl poskytovatel sociální služby tuto povinnost, musí OSPOD v žádosti zároveň tvrdit, že vyhodnotil situaci dítěte v rodině tak, že se na něj zaměřuje sociálně-právní ochrana dětí (podle § 10 odst. 3 písm. c) zákona č. 359/1999 Sb.).¹⁰⁵

¹⁰⁵ § 100a zákona č. 108/2006 Sb., o sociálních službách

5. Uživatelé sociálních služeb

Pojem uživatel označuje osobu, která využívá sociální služby. Synonymem je i slovo klient.¹⁰⁶

Nároky klientů jsou v zákoně jasně stanoveny vlastně jen u příspěvku na péči, pak je tu i úprava opatření omezující svobodu osob.

Významnější zakotvení nároků fyzických osob pro konkrétní poskytování služeb představují standardy kvality poskytování sociálních služeb.

5.1. Příspěvek na péči

Příspěvek na péči je vyplácen ze státního rozpočtu osobám, které jsou závislé na pomoci jiné fyzické osoby při zvládnání základních životních potřeb¹⁰⁷ a zabývá se jím část druhá zákona o sociálních službách.

Příspěvek na péči je koncipován jako tzv. „dotace na hlavu“, což znamená, že osobě bude z veřejného rozpočtu vyplácen finanční příspěvek a zůstane na oprávněném, jak se rozhodne prostředky použít, jakou službu a od jakého poskytovatele si zaplatí.¹⁰⁸

Účelem zavedení této dávky bylo mj. zvýšit míru zapojení osoby do řešení její sociální situace a pomoci přechodu k „aktivnímu klientství“, tím že zabezpečuje osobě svobodnou volbu, a také sjednotit podmínky získávání veřejných prostředků pro všechny poskytovatele sociálních služeb splňující podmínky registrace.

Poskytnutí finančních prostředků přímo potřebné osobě také směřuje k přesnější alokaci veřejných prostředků, přímo tam, kde je třeba péče.

Sám příspěvek má pokrývat zvýšené náklady vyvolané tím, že stav osoby vyžaduje péči jiného. Stále jde pouze o příspěvek a k úplné úhradě se pak obecně použijí i další zdroje klienta (typicky starobní důchod), jeho příbuzných nebo jiné veřejné zdroje (např. ze systému veřejného zdravotního pojištění se hradí náklady zdravotní a ošetrovatelské péče).

V průběhu času byla řešena i otázka, zda příspěvek na péči podmiňovat nějakou výší příjmů klienta nebo jeho rodiny. Došlo se k závěru, že by to neodpovídalo principům poskytování sociální pomoci.

¹⁰⁶ MATOUŠEK, Oldřich. Slovník sociální práce. 2., přeprac. vyd. Praha: Portál, 2008. s. 83. ISBN 978-80-7367-368-0.

¹⁰⁷ § 7 zákona č. 108/2006 Sb., o sociálních službách

¹⁰⁸ KOLDINSKÁ, Kristina; TRÖSTER, Petr. Právo sociálního zabezpečení. 7., podstatně přepracované vydání. Praha: C.H. Beck, 2018. s. 266. ISBN 978-80-7400-692-0.

Z mého pohledu jsou zásadní dva argumenty. Pokud by se nějaké příjmy měly testovat, muselo by jít o pracovní příjmy. Objevil by se zde rozpor se snahou o maximální sociální začlenění, pokud by bylo klientovi k tíži, že dosahuje vyšších příjmů vlastním přičiněním.

Druhý argument se týká právě testování příjmu rodiny. Výše příspěvku přesahuje míru ve společnosti běžně očekávaného zapojení rodiny.¹⁰⁹

Rozlišujeme zde 2 nároky, a to **nárok na příspěvek** a **nárok na jeho výplatu**. Na příspěvek jako takový vzniká podle § 13 ZSS nárok splněním podmínek, které stanovují § 7 a § 8 ZSS.

Podmínkami podle § 7 ZSS jsou závislost na pomoci jiné fyzické osoby při zvládnání základních životních potřeb, důvodem této závislosti je dlouhodobě nepříznivý zdravotní stav (tj. zdravotní stav, který trvá déle než jeden rok a „omezuje funkční schopnosti nutné pro zvládnání základních životních potřeb“¹¹⁰) a naposledy skutečnost, že je jí tato pomoc poskytována osobou blízkou, asistentem sociální péče, registrovaným poskytovatelem sociálních služeb, případně také dětským domovem nebo ve speciálním lůžkovém zdravotnickém zařízení hospicového typu.

Taky vylučuje nárok na příspěvek pro osoby mladší jednoho roku věku. Tento nárok ještě zužuje na osoby uvedené v § 4 odst. 1 ZSS.

V § 8 ZSS jsou pak vymezeny **stupně závislosti** podle počtu základních životních potřeb, které osoba nezvládne sama, a tyto stupně jsou vymezeny odlišně pro osoby nad 18 let a pod 18 let věku.

Pro osoby do 18 let věku, které vyžadují každodenní mimořádnou péči jiného, jsou hranice stanoveny takto: tři základní životní potřeby pro stupeň I (lehká závislost), čtyři nebo pět pro stupeň II (středně těžká závislost), šest nebo sedm pro stupeň III (těžká závislost) a osm nebo devět pro stupeň IV (úplná závislost).

Pro osoby nad 18 let věku, které vyžadují každodenní pomoc, dohled nebo péči jiného, takto: tři nebo čtyři základní životní potřeby pro stupeň I (lehká závislost), pět nebo šest pro stupeň II (středně těžká závislost), sedm nebo osm pro stupeň III (těžká závislost) a devět nebo deset pro stupeň IV (úplná závislost).

¹⁰⁹ MATOUŠEK, Oldřich. Sociální služby: legislativa, ekonomika, plánování, hodnocení. 2., aktualiz. vydání. Praha: Portál, 2011. s. 67-69. ISBN 978-80-262-0041-3

¹¹⁰ § 3 písm. c) zákona č. 108/2006 Sb., o sociálních službách

Ustanovení § 9 představuje celkem deset základních životních potřeb, jejichž zvládnutí se posuzuje. Jsou to mobilita, orientace, komunikace, stravování, oblékání a obouvání, tělesná hygiena, výkon fyziologické potřeby, péče o zdraví (zde se posuzuje ve vztahu ke konkrétnímu zdravotnímu omezení a režimu, který osobě stanovil ošetřující lékař¹¹¹), osobní aktivity a péče o domácnost.

Vymezení schopností k jejich zvládnutí pak obsahuje Příloha č.1 k prováděcí vyhlášce. Aby byla uznána závislost při zvládnutí základní životní potřeby, musí existovat příčinná souvislost mezi poruchou funkčních schopností z důvodu zdravotního stavu a neschopností potřeby zvládnout v přijatelném standardu.

Posuzování míry závislosti provádí okresní správa sociálního zabezpečení na základě žádosti o toto posouzení od krajské pobočky Úřadu práce (ÚP).

Nejprve je provedeno sociální šetření v přirozeném prostředí žadatele o příspěvek na péči. Provádí ho sociální pracovník krajské pobočky ÚP a pořizuje z něj písemný záznam.¹¹²

Při šetření ověřuje schopnost samostatného života a sebeobsluhy spolu s péčí o domácnost. Žádost o posouzení míry závislosti, kterou posílá krajská pobočka ÚP, obsahuje záznam o sociálním šetření a kopii žádosti osoby o příspěvek na péči.

Okresní správa do svého posouzení zohlední výsledek sociálního šetření, a hlavně nález ošetřujícího lékaře žadatele o příspěvek, případně může provést vlastní vyšetření (podle § 25 ZSS)¹¹³, a vydá posudek, ve kterém uvede základní životní potřeby, u nichž uznává závislost, a který je pak i součástí rozhodnutí o přiznání nebo zamítnutí příspěvku na péči, které vydá krajská pobočka ÚP.¹¹⁴

Tím se dostáváme k nároku na výplatu příspěvku, který vzniká podáním již zmíněné žádosti o přiznání příspěvku na kontaktním pracovišti krajské pobočky Úřadu práce podle místa trvalého pobytu žadatele. Podáním žádosti se zahajuje **řízení** o přiznání příspěvku, pokud tedy není zahájeno z moci úřední.¹¹⁵

Z moci úřední se zahajuje řízení o příspěvku v případech, kdy osoba není schopná jednat samostatně a nemá zástupce.¹¹⁶

¹¹¹ § 9 odst. 2 zákona č. 108/2006 Sb., o sociálních službách

¹¹² § 25 odst. 1 zákona č. 108/2006 Sb.

¹¹³ KOLDINSKÁ, Kristina; TRÖSTER, Petr. Právo sociálního zabezpečení. 7., podstatně přepracované vydání. Praha: C.H. Beck, 2018. s. 266-267. ISBN 978-80-7400-692-0.

¹¹⁴ § 25 odst. 4 zákona č. 108/2006 Sb.

¹¹⁵ § 13 odst. 2 zákona č. 108/2006 Sb.

¹¹⁶ § 23 odst. 1 zákona č. 108/2006 Sb.

Žádost lze podat klasicky v listinné podobě, kdy si žadatel buď vytiskne a vlastnoručně podepíše elektronický formulář, nebo vlastnoručně vyplní prázdný vytištěný formulář, nebo formou elektronického podání, buď odeslaného datovou schránkou nebo opatřeného elektronickým podpisem.¹¹⁷

Musí obsahovat základní náležitosti podání podle správního řádu, což jsou v našem případě jméno a příjmení, datum narození a místo trvalého pobytu¹¹⁸, a dále označení fyzické nebo právnické osoby, která osobě bude poskytovat nebo poskytuje pomoc, rozsah této pomoci, písemný souhlas uvedené fyzické nebo právnické osoby s poskytováním pomoci, v žádosti také žadatel určí, jakým způsobem má být vypláceno, a doloží výši příjmů oprávněné osoby.¹¹⁹

V řízení jsou žadatel i oprávněná osoba povinni spolupracovat s okresní správou sociálního zabezpečení tím, že se oprávněný podrobí sociálnímu šetření a případným požadovaným lékařským vyšetřením, nebo že poskytnou jinou součinnost potřebnou k vypracování posudku, ke které je správa vyzve.

Musí osvědčit skutečnosti, které jsou pro nárok na příspěvek, na jeho výši nebo výplatu rozhodné. Mají i oznamovací povinnost ve vztahu k případným změnám ve skutečnostech tvrzených v žádosti a k situaci, kdy by byla oprávněnému poskytována nepřetržitě po dobu delší než 60 dnů následná nebo dlouhodobá lůžková péče u poskytovatele zdravotních služeb, i o propuštění z takového zdravotnického zařízení. Je třeba hlásit i změny ohledně zajištění pomoci. Příspěvek lze využívat pouze na zajištění potřebné pomoci.

Porušení povinností lze sankcionovat nepřiznáním příspěvku, zastavením jeho výplaty nebo jeho odnětím.¹²⁰

Může dojít ke změně nebo k přechodu nároku na příspěvek a jeho výplatu. Změna nároku nastane, pokud je příspěvek přiznán nebo vyplácen v nižší nebo naopak vyšší částce, než ve které skutečně náleží, pak se také výplata příspěvku odpovídajícím způsobem zvýší nebo sníží.

¹¹⁷ Ministerstvo práce a sociálních věcí České republiky. Příspěvek na péči [online]. [cit. 13.4.2020]. Dostupné z: <https://www.mpsv.cz/-/prispevek-na-peci>

¹¹⁸ § 37 odst. 2 zákona č. 500/2004 Sb., správní řád, ve znění pozdějších předpisů

¹¹⁹ § 24 zákona č. 108/2006 Sb., o sociálních službách

¹²⁰ § 21 zákona č. 108/2006 Sb.

Príspevek se také zvyšuje nebo snižuje při změně skutečností rozhodných pro jeho výši, případně se odejme, pokud by se změnilo tak, že už příspěvek osobě nenáleží.¹²¹

Pro případy, kdy žadatel o příspěvek zemře před pravomocným rozhodnutím úřadu, nebo kdy oprávněná osoba zemře před vyplacením všech splatných částek příspěvku, může dojít k přechodu nároku na příspěvek a jeho výplatu.

Pokud je zahájeno řízení a osoba zemře, do řízení vstupují osoby uvedené v žádosti jako ty, které mají pomoc poskytovat nebo ji už poskytují, pokud se podílely na pomoci žadateli v době od zahájení řízení do jeho smrti.

Přichází pro ně v úvahu nárok na částky příspěvku splatné do dne jeho smrti, a to za kalendářní měsíc, ve kterém pomoc poskytovaly, pokud úřad v takto pokračujícím řízení rozhodne o přiznání příspěvku.

Stejně tak pokud už bylo rozhodnuto, ale všechny splatné částky nebyly vyplaceny, vyplátí se osobám uvedeným výše, pokud v daném měsíci poskytovala tato fyzická nebo právnická osoba zemřelému pomoc.

Pokud by v daném měsíci poskytovalo oprávněnému pomoc více osob, nabývají pak nárok rovným dílem, pokud by úřadu nepředložily dohodu o jiném rozdělení částky příspěvku.¹²²

Nárok na příspěvek a jeho výplatu zaniká, pokud uplyne jeden rok ode dne, od kterého příspěvek nebo jeho část náleží¹²³. „Pokud v této lhůtě nebyl nárok na výplatu příspěvku uplatněn, po uplynutí lhůty nárok na výplatu příspěvku zaniká“¹²⁴. Pokud by se jednalo o případ, kdy je příspěvek přiznán nebo vyplácen „v nižší částce, než v jaké náleží, nebo byl neprávem odepřen anebo byl přiznán od pozdějšího data“, je lhůta tříletá.¹²⁵

V případě pozitivního vyřízení žádosti je příspěvek přiznán a je vyplácen ze strany krajské pobočky ÚP, která vedla řízení o přiznání, a to měsíčně, v kalendářním měsíci, za který náleží. Vyplácí se, podle rozhodnutí příjemce příspěvku, buď převodem na bankovní účet nebo poštovním poukazem.¹²⁶

¹²¹ § 14 zákona č. 108/2006 Sb

¹²² § 16 zákona č. 108/2006 Sb., o sociálních službách

¹²³ § 15 zákona č. 108/2006 Sb.

¹²⁴ KRÁLOVÁ, Jarmila a RÁŽOVÁ, Eva. Sociální služby a příspěvek na péči 2012. 4. vyd. Olomouc: ANAG, 2012. ISBN 978-80-7263-748-5. Převzato z CODEXIS®, doplňku LIBERIS®.

¹²⁵ § 14 odst. 1 zákona č. 108/2006 Sb.

¹²⁶ § 18 zákona č. 108/2006 Sb.

Příjemcem je primárně oprávněná osoba, pokud má oprávněná osoba zákonného zástupce, opatrovníka, nebo je svěřena do péče jiné osoby, jsou příjemcem tyto osoby.¹²⁷

Ve zvláštních případech, kdy tento příjemce odlišný od oprávněného příspěvek nemůže přijímat, nebo příspěvek nevyužívá, či dokonce nemůže využívat, na zajištění pomoci pro oprávněného, ustanoví krajská pobočka ÚP zvláštního příjemce příspěvku.

Vyžaduje se souhlas osoby, která měla příspěvek přijímat, ledaže by důvodem ustanovení zvláštního příjemce bylo to, že osoba ho na pomoc nevyužívala nebo nemohla. S ustanovením musí souhlasit i zvláštní příjemce, který zároveň nesmí být ve střetu zájmů se zájmy oprávněného.¹²⁸

Konkrétní výše příspěvku na péči stanovuje § 11 ZSS podle věku a stupně závislosti. Tyto částky lze zvýšit pro nezaopatřené dítě do 18 let věku, kterému příspěvek náleží, pokud rodina nedosahuje příjmů tak, jak to stanovuje § 12 ZSS.

Využívání příspěvku je kontrolováno krajskou pobočkou ÚP. Předmětem kontroly je, zda jsou finanční prostředky z příspěvku použity k zajištění pomoci, zda pomoc poskytuje osoba uvedená v žádosti o příspěvek, zda způsob a rozsah poskytované pomoci odpovídá uznanému stupni závislosti.

U pomoci poskytované blízkou osobou nebo asistentem sociální péče se kontroluje jejich zdravotní způsobilost (jsou způsobilí, pokud samy nemají nárok na příspěvek, nebo pokud ho mají, ale prokáží lékařským posudkem schopnost pomoc poskytovat).

Posledním předmětem kontroly je pak skutečnost, zda byla uzavřena smlouva o poskytování sociálních služeb s poskytovatelem sociálních služeb.¹²⁹

Zákon o sociálních službách zavedl § 30 ZSS informační systém o příspěvku jako součást Jednotného informačního systému Ministerstva práce a sociálních věcí, který toto ministerstvo i spravuje.

Představuje centrální registr s údaji o příjemcích příspěvku na péči a výši těchto příspěvků.¹³⁰

¹²⁷ KOLDINSKÁ, Kristina; TRÖSTER, Petr. Právo sociálního zabezpečení. 7., podstatně přepracované vydání. Praha: C.H. Beck, 2018. s. 267. ISBN 978-80-7400-692-0.

¹²⁸ § 20 zákona č. 108/2006 Sb.

¹²⁹ § 29 odst. 1 zákona č. 108/2006 Sb., o sociálních službách

¹³⁰ KOLDINSKÁ, Kristina; TRÖSTER, Petr. Právo sociálního zabezpečení. 7., podstatně přepracované vydání. Praha: C.H. Beck, 2018. s. 267. ISBN 978-80-7400-692-0.

5.2. Smlouva o poskytování sociálních služeb

Osoba, která sociální služby potřebuje, s žádostí oslovuje přímo poskytovatele sociálních služeb, případně může požádat obec, kde má trvalý nebo hlášený pobyt, aby jí zprostředkovala možnost poskytnutí služby, nebo aby jí zprostředkovala kontakt s poskytovatelem sociálních služeb.¹³¹

Institut smlouvy o poskytování sociálních služeb vnesl do oblasti sociálních služeb smluvní princip.

Povinnost uzavřít smlouvu posiluje vyváženější postavení klienta coby „zákazníka“ a vede k transparentnosti a vyšší míře právní jistoty v tomto právním vztahu, zejména u těch typů služeb, u kterých je ze zákona povinnost uzavřít smlouvu v písemné formě.¹³²

Obecně se uzavírání smlouvy a právní vztahy z ní vznikající řídí občanským zákoníkem,¹³³ z čehož plyne důraz na rovné postavení subjektů, dobrovolnost, nutnost konsensu všech stran na podmínkách a obsahu smlouvy a oboustrannou vynutitelnost takového právního jednání.¹³⁴

Také z toho plyne fakt, že případné spory ze smlouvy o poskytnutí sociálních služeb budou rozhodovat obecné soudy.¹³⁵

Tato smlouva upravuje veškeré vztahy vznikající mezi klientem a poskytovatelem při poskytování sociálních služeb. I proto musí odrážet reálnou situaci a nemůže představovat pouze formální dokument. Čím „lepší“ smlouva bude, tím spíše by měla zajišťovat kvalitní poskytování služby.¹³⁶

Koncepce zákona o sociálních službách pak vlastně spíše nahrává nestátním poskytovatelům sociálních služeb. Obce a kraje působí spíše podpůrně, např. pokud sociální službu nemá kdo zajistit a hrozí újma na zdraví nebo životě potřebné osoby,

¹³¹ GREGOROVÁ, Zdeňka; GALVAS, Milan; KOMENDOVÁ, Jana; STRÁNSKÝ, Jaroslav; ČERNÁ, Jitka. Právo sociálního zabezpečení České republiky a Evropské unie. Brno: Masarykova univerzita, 2018. s. 241. ISBN 978-80-210-8842-9.

¹³² KOLDINSKÁ, Kristina; TRÖSTER, Petr. Právo sociálního zabezpečení. 7., podstatně přepracované vydání. Praha: C.H. Beck, 2018. s. 271. ISBN 978-80-7400-692-0.

¹³³ § 91 odst. 5 zákona č. 108/2006 Sb.

¹³⁴ ČÁMSKÝ, Pavel; SEMBDNER, Jan; KRUTILOVÁ, Dagmar. Sociální služby v ČR v teorii a praxi. Praha: Portál, 2011. s. 22. ISBN 978-80-262-0027-7.

¹³⁵ MATOUŠEK, Oldřich. Sociální služby: legislativa, ekonomika, plánování, hodnocení. 2., aktualiz. vydání. Praha: Portál, 2011. s. 45. ISBN 978-80-262-0041-3.

¹³⁶ ČÁMSKÝ, Pavel; SEMBDNER, Jan; KRUTILOVÁ, Dagmar. Sociální služby v ČR v teorii a praxi. Praha: Portál, 2011. s. 22. ISBN 978-80-262-0027-7.

spíše zjišťují potřebu sociálních služeb ze strany svých občanů a zaměřují se primárně na koordinaci sociálních služeb a střednědobé plány jejich rozvoje. Proto bude klient většinou smlouvu uzavírat s nestátním subjektem.¹³⁷

Smlouvu je povinen poskytovatel se zájemcem o službu uzavřít vždy, s výjimkou případů, kdy se služby poskytují dítěti na základě rozhodnutí soudu o nařízení ústavní výchovy, výchovného opatření nebo předběžného opatření.

Dále je stanovena obligatorní písemná forma u smlouvy, na jejímž základě budou poskytovány služby podle § 39 až 52, § 57, 58, 64, 67 a § 68.

Pro smlouvy o poskytnutí sociální služby podle § 54, 56, 60, 60a, 65 a § 70 platí, že je písemná forma povinná, pokud ji alespoň jedna smluvní strana požaduje.¹³⁸

Dá se dovodit, že povinnost uzavřít smlouvu není striktně daná u druhů sociálních služeb, které nejsou zmíněny, což jsou např. ty, při jejichž využívání může klient vystupovat anonymně (anonymita neumožňuje splnění náležitého označení smluvních stran), nebo u těch, kde je prvek tzv. nízkoprahovosti.

Toto ale v praxi spíš nebude vyvolávat komplikace, protože zásadní bude hlavně uzavírání smlouvy, ve které půjde o nějaké materiální plnění ze strany alespoň jedné smluvní strany.¹³⁹

K uzavírání smlouvy bych také ještě zdůraznila, že je třeba, aby obě smluvní strany rozuměly obsahu smlouvy. Vzhledem ke specifikům cílových skupin sociálních služeb a tomu, že smlouva je stále formalizovaný dokument, je zde nutné, aby poskytovatel srozumitelně seznámil zájemce o službu s obsahem smlouvy a ujistil se, že jakékoli nejasnosti byly dostatečně vysvětleny.

I toto by měly zohledňovat vnitřní předpisy nebo metodiky poskytovatele v oblasti jednání se zájemcem o službu.¹⁴⁰

Smlouvu primárně uzavírá zájemce o poskytování sociálních služeb a jedná sám za sebe. Jsou ale situace, kdy není osoba schopna není schopna jednat sama za sebe a bude zastoupena zákonným zástupcem nebo ustanoveným opatrovníkem.

¹³⁷ KOLDINSKÁ, Kristina; TRÖSTER, Petr. Právo sociálního zabezpečení. 7., podstatně přepracované vydání. Praha: C.H. Beck, 2018. s. 271. ISBN 978-80-7400-692-0.

¹³⁸ § 91 odst. 1 zákona č. 108/2006 Sb., o sociálních službách

¹³⁹ ČÁMSKÝ, Pavel; SEMBDNER, Jan; KRUTILOVÁ, Dagmar. Sociální služby v ČR v teorii a praxi. Praha: Portál, 2011. s. 23. ISBN 978-80-262-0027-7.

¹⁴⁰ ČÁMSKÝ, Pavel; SEMBDNER, Jan; KRUTILOVÁ, Dagmar. Sociální služby v ČR v teorii a praxi. Praha: Portál, 2011. s. 24. ISBN 978-80-262-0027-7.

Tento nedostatek schopnosti se prokazuje lékařským posudkem a pokud takto nezpůsobilá osoba nemá zákonného zástupce nebo opatrovníka, bude ji při uzavírání smlouvy zastupovat obecní úřad obce s rozšířenou působností příslušný podle místa trvalého nebo hlášeného pobytu osoby.

Pokud by na základě smlouvy měla být poskytována pobytová služba v zařízení sociálních služeb nebo ve zdravotnickém zařízení lůžkové péče, bude místně příslušný obecní úřad obce s rozšířenou působností podle sídla zařízení.¹⁴¹

Obecní úřad obce s rozšířenou působností nebo opatrovník mohou za tuto osobu uzavřít smlouvu o poskytování sociálních služeb i v případě, že s tím neprojeví souhlas, ale pouze pokud by jí okamžité neposkytnutí pomoci při řešení její nepříznivé sociální situace ohrozilo na životě nebo zdraví, nebo by ohrozilo osoby v jejím okolí, a pokud by jí potřebnou pomoc nešlo zajistit méně omezujícím opatřením.

Zda jsou naplněny tyto podmínky, je posuzováno na základě lékařského posudku.¹⁴² O klientech, kterým poskytuje pobytové služby na základě takové smlouvy, vede poskytovatel zvláštní evidenci podle § 91c ZSS.

Náležitosti smlouvy jsou taxativně stanoveny ustanovením § 91 odst. 2 ZSS. Patří k nim označení smluvních stran (tj. zájemce o poskytování sociální služby a poskytovatel sociální služby), druh služby a rozsah jejího poskytování (tedy druh i formu a rozsah zajišťovaných činností), také čas a místo poskytování, výše úhrady za sociální služby sjednaná v rámci výše úhrady stanovené ustanoveními § 73 až 77 (blíže v kapitole Financování sociálních služeb) spolu se způsobem hrazení a způsobem vyúčtování, výpovědní důvody a lhůty a doba platnosti.

Obsahem smlouvy je i ujednání o dodržování interních pravidel pro poskytování sociálních služeb stanovených poskytovatelem.

K hrazení a vyúčtování se v praxi využívají 2 mechanismy. V prvním klient hradí nejdříve zálohu, pak proběhne vyúčtování reálně poskytnutých činností a na jeho základě klient doplácí, nebo se mu přebytek vrátí.

Druhý je jednodušší a probíhá tak, proběhne vyúčtování reálně poskytnutých činností a podle něj pak klient platí úhradu.

¹⁴¹ § 91 odst. 6 zákona č. 108/2006 Sb., o sociálních službách

¹⁴² § 91a zákona č. 108/2006 Sb.

Jedinou výhodou prvního mechanismu sledávám v tom, že pro poskytovatele představuje větší jistotu, že mu budou poskytnuté služby uhrazeny, ale jinak mi přijde vhodnější druhý mechanismus, který je přímočařejší a představuje menší administrativní zátěž.¹⁴³

Ve smlouvě by taky měl být stanoven termín pro splatnost úhrad a způsob úhrady, ať už na bankovní účet poskytovatele, nebo případně hotově, to je aplikováno zejména u terénních služeb.¹⁴⁴

Aby bylo ujednání o dodržování vnitřních pravidel poskytovatele v pořádku, musí být ve smlouvě jasně označen název konkrétního dokumentu, který obsahuje tato pravidla, a přinejlepším by měl dokument být i součástí smlouvy.

Pokud není a je na něj pouze odkazováno, musí být tento dokument volně přístupný všem klientům, nebo ho musí mít k dispozici personál.

Dále má ve smlouvě být prohlášení zájemce, že byl s vnitřními pravidly seznámen, a jeho závazek je dodržovat.¹⁴⁵

Povinnost uzavřít smlouvu znamená i to, že poskytovatel sociálních služeb může odmítnout uzavření smlouvy jen v taxativně vymezených případech.

Pokud by neposkytoval druh služby, který zájemce požaduje, pokud by neměl k dispozici volné kapacity, pokud osobě nelze poskytnout pobytové služby z důvodů uvedených v § 36 prováděcí vyhlášky, nebo pokud zájemci vypověděl smlouvu pro porušování povinností z ní plynoucích v době kratší než 6 měsíců před touto novou žádostí.¹⁴⁶

Pokud o to zájemce požádá, vydá mu poskytovatel písemné oznámení o odmítnutí uzavření smlouvy s uvedením důvodu.¹⁴⁷

¹⁴³ JANEČKOVÁ, Eva; ČIBEROVÁ, Hana; MACH, Petr. Průvodce systémem poskytování sociálních služeb: řešení základních problémů poskytování sociálních služeb, vzory používaných formulářů, náležitosti smlouvy. Olomouc: ANAG, 2016. s. 70-71. ISBN 978-80-7554-009-6.

¹⁴⁴ JANEČKOVÁ, Eva; ČIBEROVÁ, Hana; MACH, Petr. Průvodce systémem poskytování sociálních služeb: řešení základních problémů poskytování sociálních služeb, vzory používaných formulářů, náležitosti smlouvy. Olomouc: ANAG, 2016. s. 77. ISBN 978-80-7554-009-6.

¹⁴⁵ JANEČKOVÁ, Eva; ČIBEROVÁ, Hana; MACH, Petr. Průvodce systémem poskytování sociálních služeb: řešení základních problémů poskytování sociálních služeb, vzory používaných formulářů, náležitosti smlouvy. Olomouc: ANAG, 2016. s. 78. ISBN 978-80-7554-009-6.

¹⁴⁶ § 91 odst. 3 zákona č. 108/2006 Sb., o sociálních službách

¹⁴⁷ § 91 odst. 7 zákona č. 108/2006 Sb.

Je několik způsobů, jak smlouvu o poskytování sociálních služeb ukončit. Prvním způsobem je dohoda o jejím ukončení. Uzavírá se ve formě, kterou si ujednaly smluvní strany smlouvy o poskytování služby, pokud si formu nejednaly, lze i ústně.

ZSS dohodu nijak neupravuje, a tak by měla obsahovat alespoň obecné náležitosti podle občanského práva, tedy označení smluvních stran, vymezení obsahu dohody (označit a pojmenovat v něm konkrétní smlouvu, která je ukončována), datum ukončení a podpisy stran.

Dalším způsobem je výpověď (tedy jednostranné právní jednání), která může být dána ze strany klienta i ze strany poskytovatele.

U klienta bývá dána volnost v tom, že může vypovědět smlouvu kdykoli a nemusí uvést výpovědní důvod. Pořád ale bude stanovena výpovědní lhůta.

Speciální postup pro případ, kdy by projevila vážně míněný nesouhlas s poskytováním pobytové služby osoba, která není schopna vypovědět smlouvu, stanoví ustanovení § 91b ZSS.¹⁴⁸

Pro výpověď ze strany poskytovatele platí přísnější režim, protože musí jasně definovat výpovědní důvody. Pokud nastanou důvody uvedené v § 91 odst. 3 ZSS až po uzavření smlouvy o poskytování služeb, může je poskytovatel také využít jako výpovědní.

Prakticky je ale definování výpovědních důvodů ponecháno na poskytovateli, protože kazuisticky obsáhnout všechny relevantní výpovědní důvody u všech druhů služeb není možné, a ani vhodné kvůli omezení autonomie vůle smluvních stran už při uzavírání smlouvy o poskytování služeb.

Poskytovatel by měl tyto důvody zahrnout a popsat do svých interních pravidel o podmínkách poskytování služeb. I to napomáhá minimalizaci toho, aby osoba jednající za poskytovatele rozhodovala o výpovědi smlouvy s nějakým osobním zaujetím, i když pořád zůstane nějaká míra pro rozhodování, protože vždy bude vymezení výpovědních důvodů relativně neurčité.

Běžně používanými důvody jsou např. neplacení úhrad za poskytnutí služeb, opakovaná agrese vůči zaměstnancům poskytovatele nebo jiným klientům nebo jejich ponižování, opakované porušení vnitřních pravidel poskytovatele

¹⁴⁸ JANEČKOVÁ, Eva; ČIBEROVÁ, Hana; MACH, Petr. Průvodce systémem poskytování sociálních služeb: řešení základních problémů poskytování sociálních služeb, vzory používaných formulářů, náležitosti smlouvy. Olomouc: ANAG, 2016. s. 79-81. ISBN 978-80-7554-009-6.

(spojeno třeba i s podmínkou předchozího napomenutí nebo upozornění, že může být dána výpověď smlouvy).¹⁴⁹

Plynutí času související s výpovědní lhůtou se řídí ustanovením § 605 odst. 1 občanského zákoníku, tedy platí, že je-li lhůta stanovená ve dnech, počíná běžet dnem následujícím po dni, ve kterém byla výpověď doručena.

Smlouva může také pozbýt platnosti, a to uplynutím času, pokud je smlouva sjednána na dobu určitou, nebo pokud klient zemře.¹⁵⁰

¹⁴⁹ Sociální služby. Tábor: Asociace poskytovatelů sociálních služeb ČR, 2016. s. 86-89. ISBN 978-80-906320-4-2.

¹⁵⁰ JANEČKOVÁ, Eva; ČIBEROVÁ, Hana; MACH, Petr. Průvodce systémem poskytování sociálních služeb: řešení základních problémů poskytování sociálních služeb, vzory používaných formulářů, náležitosti smlouvy. Olomouc: ANAG, 2016. s. 88-89. ISBN 978-80-7554-009-6.

6. Financování sociálních služeb

Financování sociálních služeb bych ráda rozdělila na část zaměřenou na financování formou dotací ve smyslu části šesté zákona o sociálních službách a na část zabývající se systémem úhrad za poskytování sociální služby.

Část šestá ZSS připouští několik typů dotací a v systému úhrad a v rámci systému úhrad je třeba rozlišit služby, u nichž se hradí úhrada nákladů, a služby bez úhrady a více se věnuji i fakultativním činnostem v sociálních službách a jejich úhradám.

6.1. Financování sociálních služeb formou dotací

Za nejdůležitější zdroje příjmů poskytovatelů sociálních služeb můžeme považovat prostředky z dotací ze státního rozpočtu.

První dotaci představuje dotace podle § 101a ZSS. Jedná se o dotaci pro kraje poskytovanou ze státního rozpočtu, která je určena k „financování běžných výdajů souvisejících s poskytováním základních druhů a forem sociálních služeb v rozsahu stanoveném základními činnostmi u jednotlivých druhů sociálních služeb“.¹⁵¹

Tato dotace kraji slouží k naplňování povinnosti zajistit dostupnost sociálních služeb v souladu se střednědobým plánem rozvoje sociálních služeb a povinnosti určit síť sociálních služeb na svém území.¹⁵²

Je poskytována ministerstvem podle zákona č. 218/2000 Sb., o rozpočtových pravidlech a o změně některých souvisejících zákonů, ve znění pozdějších předpisů.

Kontrola tedy směřuje zejména na subjekty, jejichž činnost má příspěvek vlastně financovat, představuje zejména ochranu pro klienty sociálních služeb.¹⁵³

Dotace je tedy poskytovatelům vyplácena skrze rozpočet kraje. O dotaci je třeba žádat a není zde právní nárok žadatele.

¹⁵¹ § 101a odst. 1 zákona č. 108/2006 Sb., o sociálních službách

¹⁵² § 95 písm. g) a h) zákona č. 108/2006 Sb.

¹⁵³ MATOUŠEK, Oldřich. Sociální služby: legislativa, ekonomika, plánování, hodnocení. 2., aktualiz. vydání. Praha: Portál, 2011. s. 41. ISBN 978-80-262-0041-3.

Podle aktuální úpravy musí žádat každý poskytovatel, což v této oblasti zrovnoprávnilo poskytovatele, dříve musely žádat pouze nestátní subjekty.¹⁵⁴

Registrovaní poskytovatelé služeb podávají žádosti kraji a ten podává souhrnnou žádost Ministerstvu práce a sociálních věcí.¹⁵⁵

V této žádosti kraj musí uvést název kraje, identifikační číslo krajského úřadu a číslo účtu, kam bude dotace vyplacena, dále musí uvést návrh na rozdělení a čerpání dotace, který určuje zastupitelstvo kraje podle § 101a odst. 2 ZSS, a také výši požadované „dotace na příslušný rozpočtový rok a předpokládaný požadavek na výši dotace na následující 2 rozpočtové roky“, který má vyplývat ze střednědobého plánu rozvoje sociálních služeb kraje, který je nutné přiložit k žádosti.

V tomto plánu musí kraj provést ekonomickou analýzu v plánu identifikovaných potřeb a musí stanovit způsob finančního zajištění těchto potřeb.¹⁵⁶ Podobu tohoto střednědobého plánu stanovuje prováděcí vyhláška v ustanoveních § 39a až § 39c.

Vymezuje, že plán má popisnou, analytickou a strategickou část, a stanovuje jejich obsah, dále má plán hodnotit plnění předchozího střednědobého plánu a naposledy má popsat způsob zajištění sítě sociálních služeb.

Dále vyhláška stanovuje povinnost kraje umožnit občanům se s plánem seznámit a zapojit se do jeho zpracování.¹⁵⁷

Výše dotace je stanovena ministerstvem, a to ve výši procentního podílu kraje na celkovém ročním objemu finančních prostředků, které jsou pro příslušný rozpočtový rok vyčleněné ve státním rozpočtu na podporu sociálních služeb.

Tento procentní podíl je uveden v tabulce, která je přílohou zákona o sociálních službách.¹⁵⁸

Bližší úpravu pro dotaci podle § 101a ZSS představuje nařízení vlády č. 98/2015 Sb., o provedení § 101a zákona o sociálních službách, které negativně vymezuje věcný účel dotace, stanovuje lhůty pro podání žádosti a pro splátky dotace a stanovuje i podobu průběžného přehledu o čerpání dotace.

Toto nařízení je relevantní pro dotace poskytované od roku 2016.¹⁵⁹

¹⁵⁴ KOLDINSKÁ, Kristina; TRÖSTER, Petr. Právo sociálního zabezpečení. 7., podstatně přepracované vydání. Praha: C.H. Beck, 2018. s. 275. ISBN 978-80-7400-692-0.

¹⁵⁵ § 2 nařízení vlády č. 98/2015 Sb., o provedení § 101a zákona o sociálních službách

¹⁵⁶ § 101a odst. 3 zákona č. 108/2006 Sb., o sociálních službách

¹⁵⁷ Vyhláška č. 505/2006 Sb., kterou se provádějí některá ustanovení zákona o sociálních službách

¹⁵⁸ § 101a odst. 4 zákona č. 108/2006 Sb.

¹⁵⁹ Nařízení vlády č. 98/2015 Sb., o provedení § 101a zákona o sociálních službách

K dotaci podle § 101a ZSS se také váže povinnost kraje předložit průběžný přehled o čerpání dotace a poté i konečný přehled o čerpání dotace.¹⁶⁰

Pro předkládání těchto přehledů, ale i pro podání žádostí o dotace a u krajů i pro posouzení žádosti o poskytnutí dotace od poskytovatele sociálních služeb zajišťuje ministerstvo na své náklady počítačový program, který bezplatně poskytuje krajským úřadům a registrovaným poskytovatelům sociálních služeb. Tito pak mají povinnost tento program využívat.¹⁶¹

Dotaci podle § 102 ZSS může ministerstvo poskytnout kraji pro účely zajištění spolupráce s dalšími poskytovateli sociálních služeb a s obecním úřadem obce s rozšířenou působností, aby byly poskytnuty sociální služby, pokud poskytovatel sociálních služeb ukončí svou činnost a osoby, které byly klienty, by byly ohroženy na svých právech a zájmech a nebyly by schopny si samy zajistit pokračování poskytování sociálních služeb.

Může ji poskytnout i na zajištění činností sociální práce, které souvisí s povinnostmi kraje koordinovat na svém území poskytování sociálních služeb a realizovat činnosti sociální práce, které vedou k řešení nepříznivé sociální situace a k sociálnímu začleňování osob, a s povinnostmi koordinovat poskytování sociálních služeb osobám, které na jejich právech ohrožuje trestná činnost jiné osoby.

Opět je dotace poskytována podle zákona č. 218/2000 Sb. (rozpočtová pravidla).¹⁶²

Dotace podle § 103 ZSS je směřovaná obcím s rozšířenou působností ze strany ministerstva podle rozpočtových pravidel.

Jednak pro případ povinnosti zajistit poskytnutí sociální služby v nezbytném rozsahu osobě, které poskytována není, pokud by neposkytnutí pomoci okamžitě pro tuto osobu představovalo ohrožení na zdraví nebo životě.

A pak pro případ, kdy je třeba zajistit činnosti sociální práce související s povinnostmi obce s rozšířenou působností podle § 92 písm. b) až d) ZSS.

Poskytuje se obci prostřednictvím rozpočtu kraje, který tuto činnost vykonává v přenesené působnosti.¹⁶³

¹⁶⁰ § 101a odst. 6 zákona č. 108/2006 Sb., o sociálních službách

¹⁶¹ § 101a odst. 5 zákona č. 108/2006 Sb.

¹⁶² § 102 zákona č. 108/2006 Sb.

¹⁶³ § 103 zákona č. 108/2006 Sb.

Podle § 104 ZSS může ministerstvo poskytnout dotace podle § 7 odst. 1 písm. c) a f) zákona č. 218/2000 Sb. (rozpočtová pravidla), a to za účelem financování běžných výdajů, které souvisí s poskytováním sociálních služeb ze strany registrovaných poskytovatelů.

Odstavec třetí vymezuje, že je lze poskytnout na podporu služeb s nadregionálním charakterem, na činnosti související s rozvojem, ať už vzdělávání pracovníků nebo kvality služeb a plánů obcí a krajů v oblasti sociálních služeb, a také v případě mimořádných situací, které představuje třeba živelná pohroma. I zde poskytuje ministerstvo počítačový program, který jsou poskytovatelé povinni používat pro podávání žádostí o dotace.¹⁶⁴

Kraje a obce mohou ve své působnosti poskytovat registrovaným poskytovatelům sociálních služeb účelové dotace podle § 9 odst. 1 písm. i) a § 10 odst. 1 písm. e) a j) zákona č. 250/2000 Sb., o rozpočtových pravidlech územních rozpočtů, ve znění pozdějších předpisů.¹⁶⁵

6.2. Systém úhrad

Samotní klienti se také podílí na financování sociálních služeb, a to právě úhradami nákladů za jejich poskytování. S touto úhradou jim také pomáhá již zmíněný příspěvek na péči.

Sociální služby mohou být klientům poskytovány za náhradu nákladů, plnou či částečnou, nebo bez této úhrady.¹⁶⁶

Služby poskytované bez úhrady jsou taxativně vyjmenovány v § 72 ZSS: sociální poradenství, raná péče, krizová pomoc (i telefonická), tlumočnické služby, sociálně aktivizační činnosti pro seniory a osoby se zdravotním postižením a pro rodiny s dětmi, terénní programy, sociální služby v k-centrech a nízkoprahových zařízeních pro děti a mládež, služby intervenčních center.

U služeb následné péče a služeb terapeutických dílen je z bezplatnosti vyňata strava a ubytování, u sociální rehabilitace navíc i pomoc s osobní hygienou.¹⁶⁷

¹⁶⁴ § 104 zákona č. 108/2006 Sb.

¹⁶⁵ § 105 zákona č. 108/2006 Sb.

¹⁶⁶ § 71 odst. 1 zákona č. 108/2006 Sb.

¹⁶⁷ § 72 zákona č. 108/2006 Sb., o sociálních službách

Bez úhrady se poskytuje i pečovatelská péče ve zvláštních případech podle § 75 odst. 2 ZSS.

Je třeba zdůraznit, že poskytování sociální služby bez úhrady nelze ztotožnit s tím, že se klientovi poskytnou všechny základní činnosti dané služby. Musíme totiž pamatovat na základní zásady systému sociálních služeb vycházející z § 2 ZSS, kde je kladen důraz i na aktivizaci klienta a rozvoj jeho samostatnosti.

Pokud by mu byly poskytovány i činnosti, které zvládne vykonávat sám, docházelo by k tzv. přepečování klienta.¹⁶⁸

U služeb se stanovenou úhradou se stanovují i jednotky úhrady. Rozlišujeme paušální úhrady, úhrady podle skutečně spotřebovaného času (zde prováděcí vyhláška stanovuje maxima za jednu hodinu), úhrady za den, úhrady za úkon (např. za oběd, za donášku jídla) a úhrady za kilogram (např. u praní a žehlení prádla v rámci pečovatelské služby).¹⁶⁹

Prováděcí vyhláška stanovuje pro jednotlivé druhy sociálních služeb maximální výše úhrad za jejich poskytování. Ty platí pro základní činnosti, které zákon o sociálních službách jednotlivým druhům služeb stanoví a které pak prováděcí vyhláška blíže specifikuje.

Pokud ale poskytovatel zajišťuje i fakultativní činnosti, nad rámec těchto základních, může za ně být stanovena úhrada v plné výši nákladů.¹⁷⁰

Výše úhrad byla omezena zejména proto, že sociální služba nemá být čistě komerční a orientovaná na zisk, protože je to stále služba veřejnosti.¹⁷¹

Rozlišení činností základních a fakultativních by měl konkrétní poskytovatel učinit ve svém ceníku v zájmu lepší orientace pro klienty a s ceníkem klienty seznamovat před uzavřením smlouvy o poskytování sociálních služeb.¹⁷²

¹⁶⁸ JANEČKOVÁ, Eva; ČIBEROVÁ, Hana; MACH, Petr. Průvodce systémem poskytování sociálních služeb: řešení základních problémů poskytování sociálních služeb, vzory používaných formulářů, náležitosti smlouvy. Olomouc: ANAG, 2016. s. 126. ISBN 978-80-7554-009-6.

¹⁶⁹ JANEČKOVÁ, Eva; ČIBEROVÁ, Hana; MACH, Petr. Průvodce systémem poskytování sociálních služeb: řešení základních problémů poskytování sociálních služeb, vzory používaných formulářů, náležitosti smlouvy. Olomouc: ANAG, 2016. s. 129. ISBN 978-80-7554-009-6.

¹⁷⁰ § 77 zákona č. 108/2006 Sb.

¹⁷¹ KOLDINSKÁ, Kristina; TRÖSTER, Petr. Právo sociálního zabezpečení. 7., podstatně přepracované vydání. Praha: C.H. Beck, 2018. s. 276. ISBN 978-80-7400-692-0.

¹⁷² JANEČKOVÁ, Eva; ČIBEROVÁ, Hana; MACH, Petr. Průvodce systémem poskytování sociálních služeb: řešení základních problémů poskytování sociálních služeb, vzory používaných formulářů, náležitosti smlouvy. Olomouc: ANAG, 2016. s. 128. ISBN 978-80-7554-009-6.

Za úhradu se poskytují pobytové, asistenční a azylové služby.¹⁷³

U **pobytových služeb** poskytovaných v domovech pro seniory, domovech pro osoby se zdravotním postižením, domovech se zvláštním režimem, v týdenních stacionářích a ve zdravotnických zařízeních lůžkové péče se hradí ubytování, strava a péče poskytovaná ve sjednaném rozsahu.¹⁷⁴

Pouze u těchto služeb se zároveň hledí na ochranu příjmů klienta. Zákon stanovuje povinný zůstatek po zaplacení úhrady za stravování a ubytování, který činí 25 % u týdenních stacionářů a 15 % u ostatních služeb uvedených v této kategorii.

Příjmem klienta se zde rozumí započitatelné příjmy podle § 7 a § 8 zákona č. 110/2006 Sb., o životním a existenčním minimu. Z těchto příjmů se tedy procentuálně určí minimální zůstatek příjmu klienta.

Pokud by podle ceníku poskytovatele měla úhrada za stravu a ubytování být v takové výši, že by klientovi takto určené minimum nezbylo, musí být úhrada snížena o poměrnou částku.¹⁷⁵

Specificky je v § 74 ZSS upravena úhrada za pobytové služby v týdenních stacionářích a domovech pro osoby se zdravotním postižením poskytované nezaopatřenému dítěti.

U **asistenčních služeb**, kam bychom zařadili osobní asistenci, pečovatelské služby, tísňovou péči, průvodcovské a předčitatelské služby, podporu samostatného bydlení, odlehčovací služby a služby v denních stacionářích a v centrech denních služeb, a u služeb v chráněném bydlení a služeb sociální rehabilitace poskytovaných formou pobytových služeb (§ 70 odst. 3 ZSS), klient hradí úhradu za základní činnosti v rozsahu stanoveném smlouvou.¹⁷⁶ U všech to bude složka péče a u některých i ubytování a stravování.

Zde stanovuje u jednotlivých druhů služeb prováděcí vyhláška úhradu za složky péče podle skutečně spotřebovaného času a většinou omezuje výši na 130 Kč za hodinu. V případě, že poskytování úkonů netrvá celou hodinu, poměrně se krátí výše této úhrady.

¹⁷³ KOLDINSKÁ, Kristina; TRÖSTER, Petr. Právo sociálního zabezpečení. 7., podstatně přepracované vydání. Praha: C.H. Beck, 2018. s. 275-276. ISBN 978-80-7400-692-0.

¹⁷⁴ § 73 odst. 1 zákona č. 108/2006 Sb., o sociálních službách

¹⁷⁵ JANEČKOVÁ, Eva; ČIBEROVÁ, Hana; MACH, Petr. Průvodce systémem poskytování sociálních služeb: řešení základních problémů poskytování sociálních služeb, vzory používaných formulářů, náležitosti smlouvy. Olomouc: ANAG, 2016. s. 131-132. ISBN 978-80-7554-009-6.

¹⁷⁶ § 75 zákona č. 108/2006 Sb.

Toto je třeba promítnout i v praxi, když poskytovatel sestavuje ceník svých služeb. Je třeba použít jednotky úhrady, které používá prováděcí vyhláška, protože jinak se poskytovatel dostane do rozporu se zákonem o sociálních službách. Není tak například možné stanovit pro denní stacionář paušální úhradu za den nebo část dne, vždy za hodinu.¹⁷⁷

Za některé specifické úkony u pečovatelské služby používá prováděcí vyhláška i úhradu za jednotlivé úkony, případně za kilogram prádla.¹⁷⁸

U **služeb** poskytovaných v **azylových domech**, v **domech na půl cesty**, **terapeutických komunitách** a v **zařízeních následné péče** se hradí ubytování, strava a za poskytování sociálních služeb v sociálně terapeutických dílnách se pak hradí strava, v obou případech v rozsahu stanoveném smlouvou.¹⁷⁹

Výši úhrady stanovuje poskytovatel sám za poskytování sociálních služeb v **noclehárnách** a v **nízkoprahových denních centrech**.¹⁸⁰

Maximální výše tedy není omezená, ale stále platí že pro naplnění smyslu zákona o sociálních službách by neměla překračovat skutečné náklady na poskytování, aby bylo dosaženo účelu služby veřejnosti.

Toto překročení by také bylo v rozporu s tím, aby tyto služby vůbec mohly fungovat a pomáhat, protože by je to jistě učinilo nepřístupnými jejich cílové skupině, kterou představují zejména osoby bez přístřeší.

Zatím jsem pojednávala o situaci, kdy si klient hradí poskytování sociálních služeb sám, ale § 71 odst. 3 ZSS umožňuje i **spoluúčast na úhradě nákladů** za poskytování ze strany osoby odlišné od klienta. Je to možné na základě dohody mezi poskytovatelem služby a osobou, která se bude finančně podílet.

Tou může být osoba blízká, jiná fyzická osoba, ale i osoba právnická, není zde vyžadován příbuzenský vztah, pouze souhlas s uzavřením smlouvy o spoluúčasti.

Tento institut se využije v případech, kdy klient služby nemá příjem nebo jeho příjem nestačí na pokrytí nákladů.

¹⁷⁷ JANEČKOVÁ, Eva; ČIBEROVÁ, Hana; MACH, Petr. Průvodce systémem poskytování sociálních služeb: řešení základních problémů poskytování sociálních služeb, vzory používaných formulářů, náležitosti smlouvy. Olomouc: ANAG, 2016. s. 133. ISBN 978-80-7554-009-6.

¹⁷⁸ § 6 vyhlášky č. 505/2006 Sb., kterou se provádějí některá ustanovení zákona o sociálních službách

¹⁷⁹ § 76 odst. 1 zákona č. 108/2006 Sb.

¹⁸⁰ § 76 odst. 2 a odst. 3 zákona č. 108/2006 Sb.

Je třeba zdůraznit, že pokud se tato spoluúčast poskytuje třeba v případě pobytových služeb, kdy má klient příjem, který nedostačuje na pokrytí nákladů, pokud mu má být ponechán minimální zůstatek 15 %, příp. 25 %, z jeho příjmu.

Úhrada je mu pak snížena tak, aby byl tento zůstatek zachován a zbytek jeho příjmu šel na úhradu nákladů. Nevzniká zde žádný dluh klienta, protože se takto úhrada podle ceníku poskytovatele poníží. Pokud je dohodnuta spoluúčast, podílející se osoba vlastně dorovnává do částky, kterou by poskytovatel podle svého ceníku účtoval, kdyby nebyla úhrada ponižována.

Spoluúčast ale není omezena ani u ostatních druhů služeb, u kterých zákon umožňuje stanovit úhradu za jejich poskytování.¹⁸¹

V rámci systému úhrad je ještě třeba podrobněji probrat **fakultativní činnosti v sociálních službách**.

Jeich poskytování umožňuje ustanovení § 35 odst. 4 ZSS, které dává poskytovateli sociálních služeb možnost zajišťovat další činnosti nad rámec vymezených základních činností při poskytování sociálních služeb. Není zde žádné omezení pro konkrétní druhy služeb.

Zásadní ale je, aby byl skutečně obsažen prvek jakéhosi nadstandardu v daném druhu služby. Za fakultativní činnosti nelze považovat takové, které zákon již vymezuje jako základní činnosti pro daný druh služby, protože ty je pak ze zákona poskytovatel povinen zajistit a také pro ně platí omezení výše úhrady konkrétní částkou stanovenou v prováděcí vyhlášce.

Také nemá dojít k tomu, aby přidáním fakultativní služby v podstatě došlo ke změně charakteru služby. To by se například stalo, pokud by se rozhodl poskytovatel zařadit činnost ubytování do poskytování služby, kterou lze poskytovat pouze terénní nebo ambulantní formou.

K tomuto musí být naplněna další kritéria, a to kumulativně, abychom mohli hovořit o oprávněném poskytování fakultativních činností.

Činnost musí souviset s poskytováním registrované sociální služby a je poskytována pouze cílové skupině v návaznosti na to, že jako klienti využívají základních činností poskytované služby.

¹⁸¹ JANEČKOVÁ, Eva; ČIBEROVÁ, Hana; MACH, Petr. Průvodce systémem poskytování sociálních služeb: řešení základních problémů poskytování sociálních služeb, vzory používaných formulářů, náležitosti smlouvy. Olomouc: ANAG, 2016. s. 137-139. ISBN 978-80-7554-009-6.

Zároveň třeba zdůraznit, že klienti si dobrovolně volí využití těchto fakultativních činností.

Dalším kritériem zůstává, že činnost stále směřuje k osobě v nepříznivé sociální situaci a napomáhá k jejímu sociálnímu začleňování nebo předchází sociálnímu vyloučení, jak to obecně platí pro pomoc a podporu poskytovanou podle ZSS.

Dalším požadavkem je, aby i fakultativní činnosti zajišťovali zaměstnanci poskytovatele služby pomocí jeho prostředků.

Také platí, že ani tato fakultativní činnost nemá generovat zisk, stále se stanovuje úhrada maximálně do výše nákladů.

Posledním požadavkem je, aby fakultativní činnost nenahrazovala běžně dostupnou veřejnou službu v místě, kde se zařízení nachází. Zde se zohledňují podmínky a občanská vybavenost dané obce. Mimo jiné je tento požadavek už obsažen ve Standardu kvality č. 8.¹⁸²

Toto vymezení fakultativních činností, jejich oprávněnosti a také jejich úhrady obsahuje a rozvádí Doporučený postup č. 4/2013 k zajišťování fakultativních činností při poskytování sociálních služeb, který vydalo Ministerstvo práce a sociálních věcí.

Pro fakultativní činnosti ZSS stanovuje maximální výši úhrady ve výši nákladů na poskytnutí služby. Z toho tedy vychází, že poskytovatel musí provést kalkulaci nákladů.

Nestanovuje se mu žádný konkrétní způsob této kalkulace, ale musí ji mít podloženou a dokladovanou tak, aby mohl prokázat, jak se k výsledné částce dostal a že negeneruje zisk.

Samozřejmě je třeba, aby prováděl kalkulace nákladů u všech činností, základních i fakultativních.¹⁸³

¹⁸² JANEČKOVÁ, Eva; ČIBEROVÁ, Hana; MACH, Petr. Průvodce systémem poskytování sociálních služeb: řešení základních problémů poskytování sociálních služeb, vzory používaných formulářů, náležitosti smlouvy. Olomouc: ANAG, 2016. s. 140-141. ISBN 978-80-7554-009-6.

¹⁸³ Doporučený postup č. 4/2013 k zajišťování fakultativních činností při poskytování sociálních služeb

Z praxe bychom mohli zmínit některé možné nedostatky spojené s vymezením fakultativních činností a jejich úhradami.

Je v rozporu se ZSS, aby v ceníku poskytovatele byla položka obsahující s jakousi paušální úhradou za balíčky fakultativních služeb. Pokud by byla stanovena cena za balíček, nelze z ní určit cenu za jednotlivé komponenty, tudíž je neprůkazné, zda nejde úhrada nad výši nákladů.

Dále je nepřipustné, aby poskytovatel jakkoli podmiňoval přijetí do služby využíváním a hrazením fakultativních činností, protože je jejich využívání vždy dobrovolné.

Už bylo zmíněno, že za fakultativní nelze považovat, a také ji tak účtovat, činnost, kterou poskytovatel podle zákona musí zajistit jako činnost základní. Sporná může být zvláštní úhrada za vybavení pokoje klienta v pobytových službách. Dá se říct, že pokud jde o vybavení standardně přístupné v domácnostech, nemělo by být účtováno jako fakultativní činnost.

Nepřipustné také je, aby poskytovatel požadoval úhradu za činnosti, které mu plynou z povinností, které má jako registrovaný poskytovatel sociální služby, například vedení dokumentace nebo sepsání smlouvy o poskytování služby.¹⁸⁴

¹⁸⁴ JANEČKOVÁ, Eva; ČIBEROVÁ, Hana; MACH, Petr. Průvodce systémem poskytování sociálních služeb: řešení základních problémů poskytování sociálních služeb, vzory používaných formulářů, náležitosti smlouvy. Olomouc: ANAG, 2016. s. 143-144. ISBN 978-80-7554-009-6.

7. Závěr

Úpravu zákona o sociálních službách hodnotím jako zdařilou komplexní úpravu, která pozitivně přispěla ke zlepšování podmínek poskytování sociálních služeb.

Příspěvek na péči upravený zákonem o sociálních službách představuje transparentně alokované finanční prostředky, které pak osoba použije na úhradu sociální služby, kterou potřebuje, ale má teď možnost si vybrat, jaká služby využije, případně mezi jaké formy služeb prostředky rozvrhne.

Tento obrat v koncepci, kdy si osoba službu kupuje, je podle mého krok správným směrem i s ohledem na to, že se tak podporuje konkurenční prostředí mezi poskytovateli sociálních služeb, což se zase pozitivně obrátí směrem k zájemcům a klientům v podobě zlepšení v kvalitě služeb a přístupu poskytovatelů.

Úpravu smlouvy o poskytování sociálních služeb hodnotím taky kladně. Soukromoprávní prvek do jejího sjednání vnáší zásadní požadavek rovnosti dvou vyjednávajících stran a důraz na dobrovolnost jednání. Také se nezapomíná na podrobnou úpravu zastupování, což je vzhledem k cílovým skupinám sociálních služeb zásadní.

Také z důvodu ochrany zájemce o službu oceňuji důraz na povinnost poskytovatele se ujistit, zda zájemce rozumí celému obsahu smlouvy.

Úprava druhů služeb sice vymezuje celkem vysoký počet, ale spíše nesouhlasím se záměrem rapidně snížit počet druhů sociálních služeb. Přece jen jsou stanoveny s ohledem na specifické potřeby a životní situace cílových skupin a seškrtání se jistě odrazí buď větší vágností, nebo ještě menší měrou vymezení nároků, které osobám jako klientům budou ze zákona náležet.

Seznam použitých pramenů

Právní předpisy

- Zákon č. 89/2012 Sb., občanský zákoník, ve znění pozdějších předpisů
- Zákon č. 29/2007 Sb., kterým se mění zákon č. 108/2006 Sb., o sociálních službách, zákon č. 135/2006 Sb., kterým se mění některé zákony v oblasti ochrany před domácím násilím, zákon č. 586/1992 Sb., o daních z příjmů, ve znění pozdějších předpisů, a zákon č. 100/1988 Sb., o sociálním zabezpečení, ve znění pozdějších předpisů
- Zákon č. 262/2006 Sb., zákoník práce, ve znění pozdějších předpisů
- Zákon č. 110/2006 Sb., o životním a existenčním minimu, ve znění pozdějších předpisů
- Zákon č. 108/2006 Sb., o sociálních službách, ve znění pozdějších předpisů
- Zákon č. 500/2004 Sb., správní řád, ve znění pozdějších předpisů
- Zákon č. 96/2004 Sb., o podmínkách získávání a uznávání způsobilosti k výkonu nelékařských zdravotnických povolání a k výkonu činností souvisejících s poskytováním zdravotní péče a o změně některých souvisejících zákonů (zákon o nelékařských zdravotnických povoláních), ve znění pozdějších předpisů
- Zákon č. 198/2002 Sb., o dobrovolnické službě a o změně některých zákonů (zákon o dobrovolnické službě), ve znění pozdějších předpisů
- Zákon č. 109/2002 Sb., o výkonu ústavní výchovy nebo ochranné výchovy ve školských zařízeních a o preventivně výchovné péči ve školských zařízeních a o změně dalších zákonů, ve znění pozdějších předpisů
- Zákon č. 365/2000 Sb., o informačních systémech veřejné správy a o změně některých dalších zákonů, ve znění pozdějších předpisů
- Zákon č. 250/2000 Sb., o rozpočtových pravidlech územních rozpočtů, ve znění pozdějších předpisů
- Zákon č. 218/2000 Sb., o rozpočtových pravidlech a o změně některých souvisejících zákonů, ve znění pozdějších předpisů
- Zákon č. 359/1999 Sb., o sociálně-právní ochraně dětí, ve znění pozdějších předpisů
- Zákon č. 48/1997 Sb., o veřejném zdravotním pojištění, ve znění pozdějších předpisů
- Zákon č. 117/1995 Sb., o státní sociální podpoře, ve znění pozdějších předpisů
- Zákon č. 582/1991 Sb., o organizaci a provádění sociálního zabezpečení, ve znění pozdějších předpisů
- Zákon č. 99/1963 Sb., občanský soudní řád, ve znění pozdějších předpisů
- Zákon č. 141/1961 Sb., o trestním řízení soudním (trestní řád), ve znění pozdějších předpisů

- Nařízení vlády č. 98/2015 Sb., o provedení § 101a zákona o sociálních službách, ve znění pozdějších předpisů
- Vyhláška č. 505/2006 Sb., kterou se provádějí některá ustanovení zákona o sociálních službách, ve znění pozdějších předpisů
- Zákon č. 109/2006 Sb., kterým se mění některé zákony v souvislosti s přijetím zákona o sociálních službách, ve znění pozdějších předpisů

Odborná literatura

- ČÁMSKÝ, Pavel; SEMBDNER, Jan; KRUTILOVÁ, Dagmar. Sociální služby v ČR v teorii a praxi. Praha: Portál, 2011. ISBN 978-80-262-0027-7.
- DOHNALOVÁ, Marie; PRŮŠA, Ladislav. Sociální ekonomika. Praha: Wolters Kluwer ČR, 2011. ISBN 978-80-7357-573-1. KOLDINSKÁ, Kristina; TRÖSTER, Petr. Právo sociálního zabezpečení. 7., podstatně přepracované vydání. Praha: C.H. Beck, 2018. ISBN 978-80-7400-692-0.
- GREGOROVÁ, Zdeňka; GALVAS, Milan; KOMENDOVÁ, Jana; STRÁNSKÝ, Jaroslav; ČERNÁ, Jitka. Právo sociálního zabezpečení České republiky a Evropské unie. Brno: Masarykova univerzita, 2018. ISBN 978-80-210-8842-9.
- JANEČKOVÁ, Eva; ČIBEROVÁ, Hana; MACH, Petr. Průvodce systémem poskytování sociálních služeb: řešení základních problémů poskytování sociálních služeb, vzory používaných formulářů, náležitosti smlouvy. Olomouc: ANAG, 2016. ISBN 978-80-7554-009-6.
- MATOUŠEK, Oldřich. Slovník sociální práce. 2., přeprac. vyd. Praha: Portál, 2008. ISBN 978-80-7367-368-0.
- MATOUŠEK, Oldřich. Sociální služby: legislativa, ekonomika, plánování, hodnocení. 2., aktualiz. vydání. Praha: Portál, 2011. ISBN 978-80-262-0041-3.
- Sociální služby. Tábor: Asociace poskytovatelů sociálních služeb ČR, 2016. ISBN 978-80-906320-4-2.

Elektronické zdroje

- KRÁLOVÁ, Jarmila a RÁŽOVÁ, Eva. Sociální služby a příspěvek na péči 2012. 4. vyd. Olomouc: ANAG, 2012. ISBN 978-80-7263-748-5. Převzato z CODEXIS®, doplňku LIBERIS®.
- Ministerstvo práce a sociálních věcí České republiky. *Doporučený postup č. 4/2013. Doporučený postup k zajišťování fakultativních činností při poskytování sociálních služeb* [online]. Praha: 2013. [cit. 10.4.2020]. Dostupné z:
https://www.mpsv.cz/documents/20142/225517/DP_fakultativni_sluzby_final.pdf/df2795f8-1884-8250-9d33-b08646da4a11
- Ministerstvo práce a sociálních věcí České republiky. *Příspěvek na péči* [online]. [cit. 13.4.2020]. Dostupné z: <https://www.mpsv.cz/-/prispevek-na-peci>

Seznam zkratk

- **ČR** = Česká republika
- **EU** = Evropská unie
- **občanský zákoník** = Zákon č. 89/2012 Sb., občanský zákoník, ve znění pozdějších předpisů
- **OSPOD** = orgány sociálně-právní ochrany dětí
- **prováděcí vyhláška** = Vyhláška č. 505/2006 Sb., kterou se provádějí některá ustanovení zákona o sociálních službách, ve znění pozdějších předpisů
- **rozpočtová pravidla** = Zákon č. 218/2000 Sb., o rozpočtových pravidlech a o změně některých souvisejících zákonů, ve znění pozdějších předpisů
- **ÚP** = Úřad práce
- **ZSS** = Zákon č. 108/2006 Sb., o sociálních službách, ve znění pozdějších předpisů
- **ZSSP** = Zákon č. 117/1995 Sb., o státní sociální podpoře, ve znění pozdějších předpisů

Resumé

The social system in the Czech Republic is nowadays subjected to a complex legislation, where the national legislators had almost thirty years after the velvet revolution to lay foundations and then enhance and improve the social system in accordance to the developing day to day life after the socialist type of social care has been erased. They did resolve this in an relatively adequate way and solved the newly coming social problems of the democratic system, which the socialist social services system did not have. The purpose of my thesis was to summarize, describe and analyze the current legislature that forms nowadays social services system. This was done by descriptive analysis of the act No. 108/2006 Coll., about social services, from the year 2007 and relevant literature such as KOLDINSKÁ, TRÖSTER; Social services law, and other publications.

In chapter two I defined the social services and extended the content of these definitions by stating the basic principles applied to provision of these services. In addition, I shortly specify individual social services types.

In chapter three I focused on the implementers or founders, of these services and followingly I covered the competencies for provision of previously mentioned social services and the registration procedure. Additionally, in the ending of this chapter I expand and develop the duties of implementers of social services and their overseeing done by the social services inspection.

In chapter four I specified and divided into groups various types of employees of the social services with the purpose of individual evaluation of their needs for further professional education which would focus on changes in legislature in time and also reflect newly developed processes and trends in this field.

In chapter five I defined the concept of social services customers/users and then analyze care allowance and the legal claims to them and the procedure leading to granting or not granting this allowance. In connection with this I cover the problematics of evaluation of addiction levels, which is being rated into various levels, from the least addicted to the most addicted, where each of these groups receives different types of support from the social services.

In chapter six I focus on two topics, the first one being subsidies and their position as a major financial resource of the social services and the second one being independent resource acquisition by the social services offices from the service users/customers. In response to this I cover their legal limits and protection.